

**ФАРҒОНА ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ ҲУЗУРИДАГИ
ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ DSc.03/30.12.2019.Fil.05.02
РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ**

ФАРҒОНА ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

АБОБАКИРОВА ОДИНА НАБИЕВНА

**ЎЗБЕК БОЛАЛАР ҲИКОЯЧИЛИГИДА БАДИИЙ УСЛУБ ВА
ҚАҲРАМОН МАСАЛАСИ
(Н.Фозилов, Л.Маҳмудов, А.Обиджон ижоди мисолида)**

10.00.02 – Ўзбек адабиёти

**ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ БЎЙИЧА ФАЛСАФА ДОКТОРИ (PhD)
ДИССЕРТАЦИЯСИ АВТОРЕФЕРАТИ**

УЎК: 821.512.133-95

**Филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси
автореферати мундарижаси**

**Оглавление автореферата диссертации доктора философии (PhD) по
филологическим наукам**

**Contents of Dissertation abstract of Doctor of philosophy (PhD) on
philological sciences**

Абобакирова Одина Набиевна

Ўзбек болалар ҳикоячилигида бадиий услуб ва қаҳрамон масаласи
(Н.Фозилов, Л.Маҳмудов, А.Обиджон ижоди мисолида).....3

Abobakirova Odina Nabievna

Problem of artistic style and the protagonist in Uzbek children storytelling (on the
examples of the creation of N.Fozilov, L.Makhmudov, A.Obidjon).....27

Абобакирова Одина Набиевна

Проблемы художественного стиля и героя в рассказах для детей узбекских
писателей (на примере творчества Н.Фозилова, Л.Махмудова и
А.Обиджана)..... 49

Эълон қилинган ишлар рўйхати

Список опубликованных работ

List of published works.....53

**ФАРҒОНА ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ ҲУЗУРИДАГИ
ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ DSc.03/30.12.2019.Fil.05.02
РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ**

ФАРҒОНА ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

АБОБАКИРОВА ОДИНА НАБИЕВНА

**ЎЗБЕК БОЛАЛАР ҲИКОЯЧИЛИГИДА БАДИИЙ УСЛУБ ВА
ҚАҲРАМОН МАСАЛАСИ
(Н.Фозилов, Л.Маҳмудов, А.Обиджон ижоди мисолида)**

10.00.02 – Ўзбек адабиёти

**ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ БЎЙИЧА ФАЛСАФА ДОКТОРИ (PhD)
ДИССЕРТАЦИЯСИ АВТОРЕФЕРАТИ**

Фарғона - 2021

Фалсафа доктори (PhD) диссертация мавзуси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясида В2019.1.PhD/Fil702 рақам билан рўйхатга олинган.

Диссертация Фарғона давлат университети бажарилган.

Диссертация автореферати уч тилда (ўзбек, инглиз, рус (резюме) Илмий кенгаш веб-саҳифаси (www.fdu.uz) ҳамда "ZiyoNET" Ахборот-таълим порталига (www.ziyounet.uz) жойлаштирилди.

Илмий раҳбар:

Сабирдинов Акбар Гафурович
филология фанлари доктори

Расмий оппонентлар:

Тожибоева Муқаддас Абдурахимовна
филология фанлари доктори

Баракаев Раҳматулла
филология фанлари номзоди, катта илмий ходим

Етакчи ташкилот:

Қўқон давлат педагогика институти

Диссертация ҳимояси Фарғона давлат университети ҳузуридаги филология фанлари бўйича илмий даражалар берувчи DSc 27.06.2017.Fil.05.02 рақамли Илмий кенгашнинг 2021 йил "19" октябрь соат 14⁰⁰ даги мажлисида бўлиб ўтади. (Манзил: 100151, Фарғона ш., Мураббийлар кўчаси, 19, Тел: (0573) 244-44-29; факс: (0573) 244-44-91; e-mail: fardu_info@umail.uz) Диссертация билан Фарғона давлат университети Ахборот ресурс марказида танишиш мумкин (130 рақам билан рўйхатга олинган). (Манзил: 100151, Фарғона ш., Мураббийлар кўчаси, 19, Тел: (0573) 244-44-94).

Диссертация автореферати 2021 йил "7" октябрь кuni таркатилди. (2021 йил "7" октябрь даги 36 рақамли реестр баённомаси).

Ш.М.Искандарова

Илмий даража берувчи илмий кенгаш
фил.ф.н., профессор.

М.Т.Зокиров

Илмий даража берувчи илмий кенгаш
илмий кенгаш илмий котиби,
филол.ф.н., доцент.

З.Б.Кобилова

Илмий даража берувчи илмий кенгаш
ҳузуридаги илмий семинар раис
ўринбосари, филол.ф. доктори.

КИРИШ (Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси аннотацияси)

Диссертация мавзусининг долзарблиги ва зарурати. Жаҳон адабиётшунослигида болалар маънавияти, жамиятдаги қиёфаси, тафаккур тарзи, униб-ўсиш жараёнининг бадиий адабиётидаги талқини ва шу орқали ижодкор услуби ҳамда маҳоратини ёритиш муҳим саналади. Болалар адабиётининг депсиниш ва юксалиш босқичлари, тараққиёт кўлами ҳикоялар бадиияти мисолида кўзга ташланади. Турли авлодга мансуб ижодкорлар адабий меросини қиёсан баҳолаш эса муайян даврга хос адабий жараён манзарасини намоён этишга амалий аҳамият касб этади.

Дунё адабиётшунослигида ҳикоячиликда услуб ва қаҳрамон, бадиият ва маҳорат, тасвир ва талқин масалаларнинг илмий-назарий жиҳатдан ўрганишга бўлган эътибор янада кучаймоқда. Ўзбек болалар адабиётининг турфа хил қаҳрамонлари турли услубдаги ижодкорлар асарларида бетакрор ифодаланиб, ижодий ранг-барангликни таъминлаши ёндашув ва маҳоратдаги хилма-хилликни назарий жиҳатдан ўрганиш заруриятини юзага келтиради. Болалар ҳикоячилигининг ижодий тажрибалари, бадиий услуб ва маҳорат, ижодий таъсир ва қаҳрамон, жанр такомили босқичлари адабиётшунослик соҳасидаги ўрганилиши зарур илмий-назарий масалалар ҳисобланади.

Замонавий ўзбек адабиётшунослигида XX аср ўзбек болалар адабиёти намоёндалари меросини янгича қарашлар асосида талқин этиш борасида қатор ишлар амалга оширилмоқда. Бу эса, табиийки, ёзувчи таржимаи ҳоли, дунёқараши, ҳикояларнинг юзага келиш омиллари, яшаган даври, таъсир манбаларини ёритиш орқали қаҳрамон яратиш маҳорати ва услубига хос муҳим жиҳатларни изчил ўрганиш заруратини тақозо этмоқда. "Ҳозирги нотинч ва таҳликали замонда бутун башарият олдида пайдо бўлаётган, биз илгари дуч келмаган ғоят мураккаб муаммолар, глобал хавф-хатарни биргаликда бартараф этиш, шу йўлда барча эзгу ниятли инсонларни бирлаштиришда, дунё аҳолисининг қарийб учдан бир қисмини ташкил этадиган ёшларни гуманистик ғоялар руҳида тарбиялашда бадиий сўз санъатининг ўрни ва масъулиятини ҳар қачонгидан ҳам юксалтириш зарурлигини бугун ҳаётнинг ўзи тақозо этмоқда"¹. XX аср ўзбек болалар адабиётида бетакрор услублари билан муҳим ўрин тутган Носир Фозилов, Латиф Маҳмудов, Анвар Обиджон каби сўз санъаткорларининг маҳорат сирларини, ижодий лабораториясини, қаҳрамон яратишдаги услубий ўзига хосликларини тадқиқ этиш долзарб, ўрганилиши зарур бўлган масалалардандир. Ушбу ижодкорлар Абдулҳамид Чўлпон, Абдулла Қодирий, Ғафур Ғулوم, Ойбек, Абдулла Қаҳҳор анъаналарини, шунингдек, жаҳон болалар ҳикоячилигининг етук тажрибаларини давом эттирдилар ҳамда жанр имкониятларини рўёбга чиқардилар. Шу боис Носир Фозилов, Латиф Маҳмудов, Анвар Обиджон ҳикояларида бадиий услуб ва қаҳрамон масаласини ўрганиш тадқиқот мавзусининг заруриятини белгилайди.

¹Мирзиёев Ш. Нияти улуғ халқнинг иши ҳам улуғ, ҳаёти ёруғ ва келажаги фаровон бўлади. – Тошкент: Ўзбекистон, 2019. – Б.340.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармони, 2017 йил 17 февралдаги ПҚ-2789-сон “Фанлар академияси фаолияти, илмий-тадқиқот ишларни ташкил этиш, бошқариш ва молиялаштиришнинг янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”, 2018 йил 5 июндаги ПҚ-3775-сон “Олий таълим муассасаларида таълим сифатини ошириш ва уларни мамлакатда амалга оширилаётган кенг қамровли ислохотларда фаол иштирокини таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”, 2019 йил 17 июндаги ПҚ-4358-сон “2019–2023 йилларда Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университетида талаб юқори бўлган малакали кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан такомиллаштириш ва илмий салоҳиятни ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорлари, 2018 йил 28 декабрдаги Олий Мажлисга Мурожаатномаси ва яна бир қатор меъёрий ҳужжатларда белгилаб берилган вазифалар ижроси ушбу тадқиқот учун муайян даражада хизмат қилди.

Тадқиқотнинг республика фан ва технологиялари ривожланиши устувор йўналишларига мослиги. Мазкур тадқиқот республика фан ва технологиялар ривожланишининг I. “Ахборотлашган жамият ва демократик давлатни ижтимоий, ҳуқуқий, иқтисодий, маданий, маънавий-маърифий ривожлантиришда инновацион ғоялар тизимини шакллантириш ва уларни амалга ошириш йўллари” устувор йўналишига мувофиқ равишда бажарилган.

Муаммонинг ўрганилганлик даражаси. Жаҳон адабиётшунослигида ҳикоянинг жанр хусусиятлари, назарий асослари, услуб ва қаҳрамон масалалари А.Н.Веселовский, В.Белинский, Ю.Борев, М.М.Бахтин, В.В.Виноградов, Л.Тимофеев, М.Б.Храпченко, Н.Д.Тамарченко, Е.И.Хализев, А.Б.Есин каби рус олимларнинг тадқиқотларида ўрганилган².

Ўзбек адабиётшунослигида ҳикоянавислик маҳорати, жанр хусусиятлари, услуб ва қаҳрамон, характер ва конфликт, мавзу ва ғоя, образ ва тасвирий воситалар, сюжет ва композиция каби масалалар М.Қўшжонов, Н.Каримов, С.Мамажонов, Б. Назаров, Н.Владимилова, С.Мирвалиев, У.Норматов, А.Алимухаммедов, Н. Раҳимжонов, Ҳ.Болтабоев, Қ.Йўлдошев, Й.Солижонов, Д.Қуронов, С.Умаров, И.Ниятов, Х.Дўстмухаммедов, Ш.Дониёрова, Г.Сатторова, С.Комилова, Ш.Одилов, М.Қўчқарова, П.Кенжаева, С.Матякубова, Ш.Сапиева, А.Тошпўлатов, К.Шахабов,

²Веселовский А.Н. Историческая поэтика. –Москва: Выс. школа, 1989. –406 с; Белинский В.Г.Собрание сочинений. – Т.3. –Москва, 1978. –271 с; Борев Ю, Эстетика. Теория литературы: Энциклопедический словарь терминов. – Москва: Астрель, 2003. –575 с.; Борев Ю. Искусство интерпретации и оценки. –Москва: Сов. писатель, 1981. –400 с.; Бахтин М.М. Вопросы литературы и эстетика. –Москва: Худ. литер., 1975. –502 с; Виноградов В.В. О теории художественной речи. –Москва: Выс. школа, 1971. –118 с.; Храпченко М.П. Познание о литературе и искусстве. – Москва: Наука, 1987. –575 с.; Тамарченко Н.Д.Теория литературы // Роды и жанры. – Москва: ИМТИ РАН, 2003. –228 с.; Хализев В. Е. Теория литературы. –Москва: Выс. школа, 2002. – 397 с; Есин А.Б.Принципы и приемы анализа литературного произведения.–Москва: Фланта–Наука, 2002.–248 с.

М.Жўраева, А.Қаюмов, Б.Хасановаларнинг монография, диссертацион ишлари ва мақолаларида атрофлича ёритилган³.

Бевосита, Носир Фозилов, Латиф Маҳмудов, Анвар Обиджон ижодий мероси, хусусан, қисса, ҳикоялари, шеърляти, бадий публицистикаси эса С.Мамажонов, Б.Назаров, А.Расулов, Р.Баракаев, З.Мамадалиев, Й.Солижонов, А.Сабирдинов, З.Ибрагимова, Умид Али, Қ.Йўлчиев, Г. Жўраеваларнинг диссертация, монография, рисола ва мақолаларида тадқиқ

³Қўшжонов М. Ҳаёт ва маҳорат. –Тошкент: Ўзбекистон, 1962. –201 б.; Каримов Н. XX аср ўзбек адабиёти тараққийнинг ўзига хос хусусиятлари ва миллий истиқлол мафқураси: Фил. фан. д-ри. дисс. автореф. –Тошкент, 1993. –49 б.; Каримов Н. XX аср адабиёти манзаралари. –Тошкент: O‘zbekiston, 2008. –582 б.; Мамажонов С. Услуб жилolari. – Тошкент: Ғ. Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1992. –219 б.; Назаров Б. Ҳаётчилик–безавол мезон. –Тошкент: Ёш гвардия, 1985. –22б.; Назаров Б, Раҳимжонов Н. Ўзбек совет ҳикоячилигининг жанр хусусиятлари // Адабий тур ва жанрлар. 3 томлик. I-том. –Тошкент: Фан, 1991. –29–108 б.; Владимирова Н. Развитие жанра рассказа в узбекской литературе: Дисс... д-ра филол наук. – Ташкент, 1985. –340 с.; Владимирова Н. Чўлпон–ҳикоянавис // Чўлпоннинг бадий олами. –Тошкент: Фан, 1994. –97-114 б.; Мирвалиева С. Наср, давр, қахрамон. –Тошкент: Ғ.Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1983. –240 б.; Норматов У. Насримиз уфқлари. –Тошкент: Ғ.Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1974. –215 б.; Норматов У. Умидбахш тамойиллар. –Тошкент: Маънавият, 2000. –112 б.; Алимұхаммедов А. Абдулла Қаҳҳор ҳикояларидаги инсон образи: Фил. фан.номз... дисс. – Тошкент, 1944. – 151 б.; Болтабоев Ҳ. Наср ва услуб: услуб муаммосига назарий нигоҳ ва ҳозирги ўзбек насрида услубий изланишлар. –Тошкент: Фан, 1992. –105 б.; Йўлдошев Қ. Ўзбек совет сатирик ҳикоячилигида характер тасвири эволюцияси: Фил. фан.номз... дисс. –Тошкент, 1985. –164 б.; Солижонов Й. Ҳақиқатнинг синчков кўзлари. –Тошкент: Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси, 2009. –228 б.; Солижонов Й. Адабиёт хиёбони. –Фарғона нашриёти, 2020. –324 б.; Қуронон Д. Чўлпон насри поэтикаси. –Тошкент: Шарқ, 2004. –288 б.; Умаров С. Санъатнинг сеҳрли калити. –Тошкент: Ғ.Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1974. –99 б.; Ниятов Ч. Ҳозирги ўзбек прозасида характер проблемаси. –Тошкент: Фан, 1984. –128 б.; Дўстмухаммедов Х. Ҳозирги ўзбек ҳикоячилигидаги бадий тафаккурнинг янгиланиши (80-йилларнинг иккинчи ярми ва 90-йилларнинг аввалидаги ҳикоялар мисолида): Фил. фан. номз... дисс. –Тошкент, 1995. –136 б.; Дониёрова Ш. Шукур Холмирзаев ҳикояларининг бадий-услубий ўзига хослиги: Фил. фан.номз... дисс. –Тошкент, 1999. –130 б.; Сатторова Г. 90-йиллар ўзбек ҳикоячилигида миллий характер муаммоси: Фил. фан.номз... дисс. –Тошкент, 2002. –136 б.; Камалова С. XX аср охири – XXI аср бошлари рус ва ўзбек адабиётида ҳикоя жанри поэтикасининг ривожини: Фил. фан.номз... дисс. автореф – Тошкент, 2016. –92 б.; Одилов Ш. Кейинги йиллар ўзбек ҳикояларида замондошларимиз образи (70–80-йиллар): Фил. фан.номз... дисс. –Тошкент, 1989. –161 б.; Қўчқорова М. Бадиий сўз ва руҳият манзаралари (Эссе, қисса, ҳикоя: тадқиқ ва талқин). –Тошкент: Мухаррир, 2011. –232 б.; Қўчқорова М. ”Ўтмишдан эртактлар” тадқиқи. –Тошкент: Янги аср авлод, 2016. –144 б.; Кенжаева П. Ҳозирги ўзбек ҳикояларидаги қахрамон руҳиятини тасвирлаш тамойиллари: Фил.фан.номз... дисс. автореф. –Тошкент, 2008. –23 б.; Матяқубов С. Ҳозирги ўзбек ҳикояларида инсон концепцияси ва шахс бадиий талқини: Фил. фан.номз... дисс. Автореф. –Тошкент, 2006. –22 б.; Сопиева Ш. Хайридин Султоннинг ҳикоянавислик маҳорати: Фил. фан.номз... дисс. –Тошкент, 2006. –147 б.; Тошпулатов А. Ўзбек адабиётида новелла жанри ва унинг бадиияти (А.Қаҳҳор, Ш.Холмирзаев, Н.Эшонкул ижоди мисолида): Фил. фан бўйича фалсафа доктор (PhD) дисс. автореф. – Самарқанд, 2018. –50 б.; Шаҳобов К. Ҳозирги ўзбек насрида ўтиш даврининг бадиий талқини (Шукур Холмирзаев асарлари мисолида): Фил. фан бўйича фалсафа доктор (PhD) дисс. автореф. – Фарғона, 2019. –53 б.; Жўраева М. Замонавий ўзбек насрида янги инсон концепцияси (Абдуқаюм Йўлдошов ва Зулфия Қуролбой кизи ҳикоялари асосида): Фил. фан бўйича фалсафа доктор (PhD) дисс. автореф. – Фарғона, 2018. –53 б.; Қаюмов А. Ҳозирги ўзбек насрида миллий характер ва бадиий маҳорат (Ўткир Ҳошимов ва Наби Жалолиддин ҳикоялари мисолида): Фил. фан бўйича фалсафа доктор (PhD) дисс. автореф. – Фарғона, 2018. –53 б.; Ҳасанова Б. Аскар Мухторнинг ҳикоянавислик маҳорати: Фил. фан бўйича фалсафа доктор (PhD) дисс. автореф. –Фарғона, 20018. –57 б.

этилган⁴. Шунингдек, З.Иброҳимованинг “Мактабгача тарбия ёшдаги ўзбек болалар насрининг ғоявий-бадий хусусиятлари”⁵ номли номзодлик диссертациясида кичкинтойлар эртагида ғояни талқин этишнинг ўзига хослиги, улардаги такрор усули ва унинг хиллари, кичкинтойлар ҳикояларида образ яратиш масалалари тадқиқ этилган. Н.Қурбонованинг “Ўзбек болалар маросим фольклори”⁶ номли номзодлик диссертациясида кичкинтойлар маросим фольклорининг генезиси, ижро этилишидаги ўзига хосликлар таҳлилга тортилган. А.Қосимовнинг “Адабиётда болалик маънавий-ахлоқий категория сифатида (А.де Сент-Экзюперининг “Кичкина шахзода” ва Ч.Айтматовнинг “Оқ кема” асарлари асосида)”⁷ номли номзодлик диссертациясида бола образини яратишдаги А.де Сент-Экзюпери ва Ч.Айтматов услубларига хос жиҳатлар ёритилган. Р.Баракаевнинг “XX аср бошларидаги ўзбек болалар адабиёти ва Абдулла Авлоний ижоди”⁸ номли номзодлик диссертациясида ўзбек болалар адабиётининг майдонга келиш омиллари, мактаб адабиёти дарсликларида Абдулла Авлоний ижодининг ўрни масалаларига эътибор қаратилган. Б.Жамилованинг “Ўзбек болалар публицистикаси ва унинг ривожланиш тамойиллари”⁹ номли номзодлик диссертациясида ўзбек болалар публицистикасининг ўзига хос хусусиятлари, шаклланиш омиллари, тараққиёт босқичлари таҳлили ўрин олган. Н.Сафарованинг “Ўзбек болалар ўйин фольклорининг жанрий табиати, генезиси ва бадий хусусиятлари”¹⁰ номли диссертациясида ўзбек болалар ўйин фольклорининг ўзига хос хусусиятлари, тарихий асослари, бадий хусусиятлари ўрганилган.

⁴Мамажонов С. Эзгу ният йўлида // Маҳмудов Л. Жасур болалар. –Тошкент: Ёш гвардия, 1973. –Б.3–6; Назаров Б. Анвар Обиджон шеърларида поэтик гўзаллик // Болалар оламининг шайдоси. Республика илмий-амалий анжуман материаллари. –Тошкент, 2017. –Б.7–13; Расулов А. Бетакрор ўзлик. –Тошкент: Mumtoz soʻz, 2009. –Б.137–216; Баракаев Р, Мамадалиев З. Анвар Обиджоннинг нурли ижоди // Болалар оламининг шайдоси. Республика илмий-амалий анжуман материаллари. –Тошкент, 2017. –Б.20–30; Солижонов Й., Лирика латофати, насрининг назокати. –Тошкент: Адабиёт уқунлари, 2018. –108 б; Сабирдинов А. Маънавият ва маърифат чашмалари. –Тошкент: Akademnashr, 2016. –144 б.; Ибрагимова З. Кичкинтойлар адабиётининг хусусиятлари. –Тошкент: Ўқитувчи, 1994. –Б.4. Умид.Али. Кўнгилга сайр. –Тошкент: Янги аср авлоди, 2009. –Б.32-37; –Б.130–134; Йўлчиев Қ. Ўзбек шеърлятида бирлик ва учлик шеър поэтикаси // Фил. фан бўйича фалсафа доктор (PhD) дисс. автореф. –Фарғона, 2017. –47 б.; Жўраева Г. Ўзбек болалар шеърлятида ҳажвий образ яратиш маҳорати (XX асрнинг 80–90-йиллари материаллари асосида) // Фил. фан номз... илмий дараж... олиш учун ёзилган дисс... автореф. –Тошкент, 2010. –23 б.

⁵Иброҳимова З. Мактабгача тарбия ёшдаги ўзбек болалар насрининг ғоявий-бадий хусусиятлари: Фил.фан.номз... дисс. –Тошкент, 1990. –179 б.

⁶Қурбонова Н. Ўзбек болалар маросим фольклори: Фил.фан.номз... дисс. –Тошкент, 1994. –125 б.

⁷Қосимов А. Адабиётда болалик маънавий-ахлоқий категория сифатида (А.де Сент-Экзюперининг “Кичкина шахзода” ва Ч.Айтматовнинг “Оқ кема” асарлари асосида): Фил.фан.номз... дисс. автореф. –Тошкент, 1994. –26 б.

⁸Баракаев Р. XX аср бошларидаги ўзбек болалар адабиёти ва Абдулла Авлоний ижоди: Фил.фан.номз... дисс. –Тошкент, 1994. –166 б.

⁹Жамилова Б. Ўзбек болалар публицистикаси ва унинг ривожланиш тамойиллари: Фил. фан. номз... дисс. –Тошкент, 2004. –155 б.

¹⁰Сафарова Н. Ўзбек болалар ўйин фольклорининг жанрий табиати, генезиси ва бадий хусусиятлари: Фил.фан.номз... дисс. –Тошкент, 2005. –166 б.

Бироқ шу пайтга қадар Носир Фозилов, Латиф Маҳмудов, Анвар Обиджон ҳикояларида услуб ва қаҳрамон масаласи монографик тарзда кенг қиёсий тадқиққа тортилмаган. Мазкур адиблар ҳикояларидаги услубий ўзига хослик ва қаҳрамон яратиш маҳоратларини ўрганиш эса XX аср ўзбек болалар ҳикоячилиги тарихини, унинг тараққиёт босқичларини янада мукамал ва ёрқин тасаввур этиш имкониятини беради. Зеро, Носир Фозилов, Латиф Маҳмудов, Анвар Обиджон ўзига хос услублари билан ўзбек болалар ҳикоячилиги ривожига муносиб ҳисса қўшган адиблар саналадилар.

Тадқиқотнинг диссертация бажарилган олий таълим муассасасининг илмий-тадқиқот ишлари режалари билан боғлиқлиги. Диссертация Фарғона давлат университети илмий-тадқиқот ишлари режасига мувофиқ “Поэтика муаммолари” мавзуси доирасида бажарилган.

Тадқиқотнинг мақсади XX аср ўзбек болалар ҳикоячилиги тараққиёти ва шаклланишида Носир Фозилов, Латиф Маҳмудов, Анвар Обиджон ижодининг ўрни ҳамда аҳамиятини, услубларидаги ўзига хослик ва муштараклик, қаҳрамонлар талқинидаги маҳорат масалаларини очиб беришдан иборат.

Тадқиқотнинг вазифалари:

XX аср ўзбек болалар ҳикоячилигининг назарий асослари, тараққиёт босқичларини Носир Фозилов, Латиф Маҳмудов, Анвар Обиджон асарлари таҳлили мисолида очиб бериш;

ўзбек болалар ҳикоячилигининг ўзбек халқ оғзаки ижоди, мумтоз адабиёт, рус ва Ғарб адабиёти билан ўзаро таъсир ҳамда ҳамкорлик қирраларини ушбу адиблар ижоди мисолида таҳлил этиш;

жанр жиҳатидан ўзбек болалар ҳикоячилигидаги янгиланишлар ва изланишларни, бадиий жозибадорликни таъминлашдаги услубий жиҳатларни Носир Фозилов, Латиф Маҳмудов, Анвар Обиджон ижоди орқали тадқиқ қилиш;

Носир Фозилов, Латиф Маҳмудов, Анвар Обиджоннинг болаларга аталган ҳикояларидаги миллий руҳият тасвирининг ўзига хос жиҳатларини ёзувчилар дунёқараши, ёндашув усуллари, маҳорати таҳлили билан боғлиқликда аниқлаш;

ушбу ёзувчилар асарларидаги давр ва қаҳрамон талқинини тадқиқ этиш орқали услубий ранг-баранглик, бадиий маҳоратдаги бетакрорликни ёритиш ҳамда болалар ҳикоячилиги тараққиётидаги ютуқ ва нуқсонларни очиб бериш;

сюжет қурилиши ва услубий-композицион жиҳатдан ҳикоянинг таъсирчан, болаларбоп бўлишини юзага чиқаришдаги Носир Фозилов, Латиф Маҳмудов, Анвар Обиджон ҳикоячилик маҳоратини белгилашда ижодий лабораториянинг ўрнини асослаш.

Тадқиқотнинг объекти сифатида Носир Фозилов, Латиф Маҳмудов, Анвар Обиджоннинг болаларга аталган ҳикоялари танланган.

Тадқиқотнинг предметини XX аср ўзбек болалар ҳикоячилигида бадиий услуб ва қаҳрамон масаласи тадқиқи орқали ушбу жанр тараққиёти босқичларини белгилаш ташкил этади.

Тадқиқотнинг усуллари. Тадқиқот мавзусини ёритишда қиёсий-типологик, социологик, биографик таҳлил усулларидан фойдаланилди.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги қуйидагилардан иборат:

ўзбек болалар ҳикоячилигининг жонли таъсирчан миллий қаҳрамон яратиш билан боғлиқ ифода ва тасвир усуллари, шаклланиши ва такомилли билан боғлиқ назарий асослари ўзбек халқ оғзаки ижоди, Шарқ мумтоз адабиёти, рус ва Ғарб адабиёти анъаналари асосида юзага келганлиги, ўзига хос юксалиш босқичини босиб ўтганлиги илк бор Носир Ғозилов, Латиф Маҳмудов, Анвар Обиджон асарлари мисолида аниқланган;

ўзбек болалар ҳикоячилиги талқин ва тасвиридаги ҳаётийлик ҳамда ҳаққонийлик, ифода услубининг гоҳ бадиий тўқимага, гоҳ ҳаёт ҳақиқатига, гоҳ енгил юморга, гоҳ чуқур фалсафага уйғун акс эттирилиши ёзувчи таржимаи ҳоли, дунёқараши, ёндашувидаги бетакрорлик, асарга қаҳрамон ва воқеликни танлай билиш маҳорати билан боғлиқлиги исботланган;

XX аср ўзбек болалар ҳикоялари таъсирчанлигини таъминлаган юксак бадиият, турли давр ва қаҳрамонлар талқини, миллий руҳият тасвиридаги ижодкорнинг ўз услубини топишдаги ижодий изланишлари маҳсули бўлган анъанавийлик ва ўзига хослик, бадиий маҳорат ва индивидуал ёндашув ижтимоий-сиёсий воқелик, адабий муҳит, халқнинг турмуш тарзи билан боғлиқлиги Носир Ғозилов, Латиф Маҳмудов, Анвар Обиджон асарлари мисолида далилланган;

болалар ҳикояларининг бетакрор услубий-композицион ва сюжет қурилишида ёзувчининг биографияси билан боғлиқ воқеалар, мавзу ва образларни танлашдаги ёндашуви муҳим эканлиги, улар асар бадиий-эстетик қиммати, ҳаётийлиги, таъсирчанлигини таъминлашда муҳим ўрин тутиши асосланган.

Тадқиқотнинг амалий натижалари қуйидагилардан иборат:

XX аср иккинчи ярми – XXI аср бошлари ўзбек болалар ҳикоячилигида услуб ва қаҳрамон масаласи таҳлили орқали болалар адабиётидаги изланишлар ҳамда янгилинишлар жараёни ўрганилган;

воқелик талқини, қаҳрамон яратишдаги ифода усуллари бир-биридан фарқланиб турувчи ижодкорлар асарлари таҳлили орқали ўзбек болалар ҳикоячилигининг услубий ҳамда жанр хусусиятларидаги хилма-хиллик тадқиқ этилган;

давр ва қаҳрамон талқинининг ҳаққоний бўлиши, миллий хусусиятларининг ҳикоя жанри имкониятлари асосида тасвирланиши, воқеликни болалар ёш хусусиятларига асосан талқин этилишининг назарий жиҳатлари асарлар таҳлилида ёритилган;

турли услубдаги ёзувчилар асарларини қиёсан тадқиқ этиш орқали услубий-композицион ва сюжет қурилишидаги ўзига хосликлар таҳлил этилиб, ўзбек болалар ҳикоячилигининг ютуқ ва камчиликлари асосланган.

Тадқиқот натижаларининг ишончлилиги масаланинг тўғри қўйилганлиги, ёндашув ва қўлланилган усулларнинг тадқиқот мақсадига мувофиқлиги, назарий маълумотларнинг илмий манбаларга асосланганлиги, назарий фикр ва хусусиятларнинг амалиётга татбиқ этилганлиги, қиёсий-типологик, социологик, биографик таҳлил методлари орқали хулосаларнинг асослангани, натижаларнинг ваколатли тизимлар томонидан тасдиқлангани билан белгиланади.

Тадқиқот натижаларининг илмий ва амалий аҳамияти. Тадқиқот натижаларининг илмий аҳамияти шундан иборатки, диссертацияда баён қилинган ўзбек болалар ҳикоячилигининг назарий асослари, услуб ва жанр, давр ва қаҳрамон, услубий-композицион ва сюжет қурилиши ҳақидаги илмий-назарий хулосалардан олий ўқув юртлари филология йўналиши талабаларига мўлжалланган дарслик ва ўқув қўлланмалар чоп этишда, маъруза машғулотларида, махсус курс ва семинарлар ташкил этишда фойдаланиш мумкинлиги билан изоҳланади.

Тадқиқот натижаларининг амалий аҳамияти ўзбек болалар ҳикоячилиги назарий асосларини яратишга хизмат қилади. Шунингдек, диссертация натижалари “Янги ўзбек адабиёти”, “Адабиётшунослик назарияси”, “Ҳозирги адабий жараён ва ўзбек адабий танқиди”, “Бадиий таҳлил асослари”, “Болалар адабиёти” фанлари бўйича олиб бориладиган тадқиқот ва илмий изланишлар тақомилига хизмат қилиши билан ифодаланади.

Тадқиқот натижаларининг жорий қилиниши. Ўзбек болалар ҳикоячилигида Носир Фозилов, Латиф Маҳмудов, Анвар Обиджон асарлари тадқиқотга асосланган бадиий услуб ва қаҳрамон масаласи мавзусида олиб борилган мазкур тадқиқот натижалари асосида:

ўзбек болалар ҳикоячилигининг ҳаётӣ, ҳаққонӣ, жонли миллий қаҳрамон яратиш билан боғлиқ назарий асослари, шунингдек, унинг ўзбек халқ оғзаки ижоди ва Шарқ мумтоз адабиёти, Европа ва рус адабиёти анъаналари асосида шаклланганлиги генезиси ва назарий асосларига оид хулосаларидан Фарғона давлат университетида 2017–2020 йилларга мўлжалланган №ОТ-Ф1-100 рақамли “Имконияти чекланган болалар ижтимоий-маданий фаолиятининг бадиий ижодиёт воситалари асосида назарий ва амалий тақомиллашуви” мавзусидаги фундаментал лойиҳада фойдаланилган (Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2020 йил 20 ноябрдаги 89-03-4856-сон маълумотномаси). Натижада “Замонавий баркамол инсонни тарбиялаш – давр талаби” номли ўқув-услубий кўрсатманинг “Ўзбек болалар ҳикоячилигида миллий руҳият тасвири” номли 2-бобини илмий жиҳатдан бойитилган;

ўзбек болалар ҳикоячилиги талқин ва тасвиридаги жонлилиқ, ҳаётӣлиқ, ҳаққонӣлиқ каби жиҳатлар, ифода йўсинида услубнинг гоҳ бадиий тўқимага, гоҳ ҳаёт ҳақиқатига, гоҳ чуқур фалсафага, гоҳ енгил юморга уйғун акс эттирилишидаги ўрни, ёзувчи дунёқараши, ёндашувидаги бетакрорлик унинг асарга қаҳрамон ва воқелиқни танлай билиш маҳорати билан

боғлиқлиги хусусидаги илмий-назарий натижаларидан Андижон давлат университетида 2017-2020 йилларга бажарилган “ОТ-Ф1-18 рақамли “Оммавий лисоний маданиятни шакллантириш методлари ва методологиясини ишлаб чиқиш” мавзусидаги фундаментал лойиҳада болалар мулоқотининг ўзига хос жиҳатларининг тавсифлаш мулоқот жараёнига ижтимоий, маданий, миллий омиллар таъсирини ўрганиш, болалар нутқининг структур кўринишлари ҳамда шаклланиш асосларини аниқлаш, болалар нутқида қўлланувчи сўзлар этимологияси борасидаги қарашларини шакллантиришда фойдаланилган (Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2020 йил 20 ноябрдаги 89-03-4856-сон маълумотномаси). Натижада турли дискурсларда болалар нутқининг қўлланишдаги ўзига хослик, катталар нутқи фарқларини ўрганишда хизмат қилган. Тилнинг ижтимоий ва ёшга доир қатламларининг илмий-амалий таҳлилинини янги босқичга кўтариш жиҳатлари ёритилган;

Ўзбек болалар ҳикоячилигида услуб муаммоси ҳамда жанр хусусиятлари, миллий руҳият тасвири, давр ҳамда қаҳрамон талқини, сюжет қурилишдаги ўзига хосликлар, услубий-композицион, бадиий хусусиятларнинг акс этишига оид илмий қарашлари ва хулосаларидан Фарғона вилоят телерадиокомпаниясининг 2019–2020 йилларда эфирга узатилган “Маънавият сарчашмаси”, “Абадий муҳит”, “Қадрият” кўрсатувларида, шунингдек, “Маънавият – қалб кўзгуси” радиоэшиттиришлари сценарийсини тайёрлашда фойдаланилган (Фарғона вилоят телерадиокомпаниясининг 2020 йил 2 ноябрдаги 12-01/107-сон маълумотномаси). Натижада ушбу телекўрсатув ва радиоэшиттиришлар учун тайёрланган материалларнинг мазмуни мукамаллашган, илмий далиллар билан маънавий-маърифий ҳамда бадиий жиҳатдан бойиган, халқчиллиги ортган.

Тадқиқот натижаларининг апробацияси. Тадқиқот натижалари 5 та халқаро, 7 та илмий-амалий анжуманда муҳокамадан ўтказилган.

Тадқиқот натижаларининг эълон қилиниши. Диссертация мавзуси бўйича 20 та илмий иш нашр этилган. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси томонидан докторлик диссертацияларининг асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрларда 6 та мақола, жумладан, 4 таси республика ва 2 таси хорижий журналларда нашр этилган.

Диссертациянинг тузилиши ва ҳажми. Диссертация таркиби кириш, уч асосий боб, хулоса, фойдаланилган адабиётлар рўйхатидан иборат, умумий ҳажми 143 саҳифани ташкил этади.

ДИССЕРТАЦИЯНИНГ АСОСИЙ МАЗМУНИ

Кириш қисмида мавзунинг долзарблиги ва зарурати асосланган, тадқиқотнинг мақсад ва вазифалари, объекти ва предмети тавсифланган, унинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг устувор йўналишларига мослиги кўрсатилган, илмий янгилиги ва амалий натижалари

баён этилган, олинган натижаларнинг илмий ва амалий аҳамияти очиб берилган, натижаларни амалиётга жорий қилиш, нашр этилган ишлар ва диссертация тузилиши бўйича маълумотлар келтирилган.

Диссертациянинг **“Назарий асослар: услуб ва жанр”** деб номланган биринчи бобида ўзбек болалар ҳикоячилигининг юзага келиши узоқ тарихга эга эканлиги, ўзбек халқ оғзаки ижоди ва мумтоз адабиёт анъаналари, ғарб ва рус адабиёти таъсирида XX аср бошларида жанр сифатида шаклланиб, янгиланиш босқичига чиққанлиги таҳлил этилган. Бобнинг **“Услуб муаммоси”** номли биринчи фаслида бадиий ижодда, хусусан, ўзбек ҳикоячилиги тараққиётида услубий ранг-барангликнинг аҳамияти ҳақида сўз юритилган.

Услуб ”поэтиканинг муҳим категорияларидан бири; бадиий асарнинг у ёки бу тарздаги шаклий қурилишининг белгилловчи умумий принципи. У антропологик, яъни ижодкор шахси билан боғлиқ категория саналиб, унинг ижодий индивидуаллигини белгилайди”¹¹. “Ёзувчининг бирор асар ёки адабиёт жанрининг тил воситаларидан фойдаланишидаги ўзига хос йўли, усули”¹² дир. Шунингдек, “...Замонавий адабиётшуносликда услуб термини икки маънони - маълум бир ижодкорнинг ва ижодкорлар гуруҳининг ифодалаш усулини англатади”¹³. “Услуб” тушунчаси турли маъноларда – энг кенг ва энг тор: адабиёт тараққиётининг у ёки бу пайтига хос муҳим жиҳатлар (муайян давр услуби), турли хил бадиий метод ва йўналишлар (классицизм, сентиментализм, романтизм ва ҳ.к.), маълум бир ёзувчи ижодининг ўзига хослиги (Л.Толстой, Чехов, Горький услуби), ниҳоят алоҳида асарнинг ўзига хос жиҳатлари... билан боғлиқ қўлланилади”¹⁴. Абдурауф Фитрат эса “Шоирнинг хаёл, ўй, тушуниш шакллари тугал, комил бўлғач, ўзига яраша бир услуб борлиққа чиққан бўладир. Услубнинг адабиётдаги ўрни жуда катта, жуда муҳимдир. Бир асардаги фикрлар, маълумотларнинг эскилигини бизга сездирмасдан, билдирмасдан ифода қилиб уни бизга ўқита олган куч услубдадир”¹⁵.

Ўзбек болалар ҳикоячилигини Анвар Обиджон энгил юмор билан уйғун бетакрор тасвир услуби билан янги босқичга олиб чиқди. Унинг ҳикоялари лўнда ифодаси, ним табассум сингган тасвир усули, хаётий талқинлари билан ажралиб туради. “Анвар Обиджон борлиққа – мавжудот-у маҳлуқотга, ой, куёш, юлдузларга, узлуксиз ғимир-ғимир ҳаракатга боланинг масъум кўзи билан боқади. Пишиқ-пухта, умри узоқ асар яратади. Болалар адабиёти пирлари қаторидан ўз диди, тили, услуби билан жой олди”¹⁶. Унинг 1978-1983 йиллар оралиғида ёзган “Аτροφимиздаги қизиқчилар” ҳикоялари туркумида йигирмадан ортиқ ҳайвон ва ҳашаротларни ўз тилида сўзлатиш

¹¹Қуронон Д., Мамажонов З., Шералиева М. Адабиётшунослик луғати. –Тошкент: Akademnashr, 2010. –Б.339.

¹²Ўзбек тилининг изоҳли луғати. Икки томлик. Иккинчи том. –Москва: Рус тили, 1981. –Б.281.

¹³Ҳотамов Н., Саримсоков Б. Адабиётшунослик терминларининг русча-ўзбекча изоҳли луғати. –Тошкент: Ўқитувчи, 1983. –Б.310.

¹⁴Абрамович Г.П. Введение литературоведение. –Москва: Просвещение, 1975. –Б.266–267.

¹⁵Абдурауф Фитрат. Танланган асарлар. IV жилд. –Тошкент: Маънавият, 2006. –Б.17.

¹⁶Расулов А. Ўзлик сари йўл. –Тошкент: Adib, 2012. –Б.11.

орқали табиатига хос жиҳатларни ёритиб беради. Бу эса ўз навбатида болаларда табиатга, жонзотларга муҳаббат туйғуларини уйғотишга хизмат қилади. Ёзувчи кучукча, тулкича, эчкиэмар, чиябўри, мушукча, хачир, чўчка, қарға, ҳаққа, чумолини сўзларини келтириш, ўзларини ҳикоя қилдириш орқали жонли тарзда уларнинг яшаш тарзи тўғрисида ҳам маълумотлар беради.

“Пашшавойнинг бошидан кечирганлари” ҳикоясига муаллиф “митти роман-фожеа” деган эслатма киритган ҳамда кичик қисм ва бобларга ажратгани ҳолда роман шаклини берган. Ёзувчи бу билан баъзи жанр талабига жавоб бермайдиган, аммо роман сифатида тақдим этилаётган баъзи асарларни ҳам ўзига хос танқид қилаётгандай бўлади. Анвар Обиджон “Футбол тўпининг саргузаштлари” ҳикоясида копток билан боғлиқ воқеаларни унинг хотиралари орқали тасвирлаб футбол тараққиётига ғов бўлаётган шахсларни танқид остига олади¹⁷.

Фасл давомида Носир Фозиловнинг “Ирмоқ” ҳикояси образлари, реалистик тасвир услуби, воқелик талқинида ёзувчи услубига хос жиҳатлар таҳлил этилган. Зеро, Носир Фозилов қайд этганидек “Бола аралашган асарнинг ҳаммаси ҳам болалар адабиёти бўлавермайди. Болалар учун бола характери, хатти-ҳаракати, интилишу орзулари акс этган асар ёзиш керак”¹⁸.

Тадқиқотда Латиф Маҳмудовнинг “Қорбобонинг топшириғи” ҳикояси образлари таҳлили орқали ёзувчи услубига хос бўлган хусусиятлар кенг тадқиқ этилган.

Диссертацияда ўта жўн, тўпори тасвирлардан холи, матн остига енгил юморни сингдириш орқали жонлилиқни таъминлаш Анвар Обиджон, воқелиқни болалиқ таассуротлари асосида ҳаққоний талқин этиш, давр ва қаҳрамон тасвирида реалистик чизгилардан фойдаланиш Носир Фозилов, қаҳрамон қиёфаси талқинида ҳаётийлик ва жонлилиқни бош мезон қилиб олиш Латиф Маҳмудов услуби учун хос эканлиги ёритилган.

Бобнинг **“Жанр хусусиятлари”** деб аталган иккинчи фаслида ўзбек болалар ҳикоячилиги ХХ асрда ўзига хос янгиланишларга асосланган тараққиёт йўлини босиб ўтганлиги, унинг ривожига Чўлпон, Ҳамза, А.Авлоний, Ғ.Ғуллом, Ойбек, А.Қаҳҳор, Боту, Элбек, Ҳ.Олимжон, А.Мухтор, Ш.Саъдулла, О.Ёкубов, С.Аҳмад, Х.Тўхтабоев, Ҳ.Назир, Н.Фозилов, Л.Маҳмудов, А.Обиджон каби кўплаб ижодкорлар асарлари муҳим ўрин тутганлиги ёритилган. “Адабиётшунослик луғати”да ҳикоянинг жанр хусусиятлари ҳақида қуйидагича маълумот берилади: “...одатда, қаҳрамон ҳаётидан битта (баъзан бир-бирига узвий боғлиқ, қисқа муддат давомида кечган бир нечта) воқеани қаламга олади. Тасвирланаётган воқеаларнинг қисқа вақт давомида кичик, сюжети содда, иштирок этувчи персонажлар сони кам бўлишини тақазо этади... Ҳикоя асосида ётган воқеанинг яхлит, тугал бўлиши талаб этилади. Бунинг учун у ўзининг бошланиши ва якунига эга бўлиши... лозим. Яхлит воқеани тасвирлаш асносида ҳикоянавис ё шу

¹⁷ Анвар Обиджон. Олтин юракли автобола. –Тошкент: Ёш гвардия, 1998. –Б.113.

¹⁸ Фозилов Н. Ношир ва Носир сўзи. – Тошкент: O'zbekiston, 2015. – Б.19.

воқеанинг, ё унинг воситасида характернинг моҳиятини очиб беради”¹⁹. Шунингдек, “Одатда кўпчилик ҳикояларнинг сюжети сиқик, воқеалар муаллифнинг эстетик нияти атрофига максимал даражада марказлаштирилган бўлади. Сюжетнинг тезкор ўсиши зарурати ундаги персонажларнинг кам сони бўлишини тақазо этади... Ҳикояда эпизодик персонажлар деярли бўлмайди, агарда киритилса ҳам сюжет ривожига туртки бериб бўлиши билан тасвир доирасидан чиқиб кетади. Ҳикояда ёндош сюжет чизиғи, муаллиф чекинишлари бўлмайди ҳисоб, қаҳрамоннинг ҳам кўпроқ ҳозир тасвирланади, унинг ўтмиши сюжет ривожини учун ғоят зарур ҳоллардагина қаламга олинади...”²⁰ Шу билан бирга, “Ҳикояда тасвирланган воқеа ўз моҳияти ва аҳамияти жиҳатидан эпик турнинг роман, повесть каби жанрларидан фарқланмаса ҳам, бироқ тасвирнинг кўлами, сюжети ва композициянинг нисбатан соддалиги, баённинг асосан бир шахс томонидан олиб борилиши жиҳатидан фарқланиб туради”²¹.

Анатолий Алексин тўғри таъкидлаганидек “Адабиётда энг муҳим нарса – бу инсоннинг жонли характерини ярата билишидир. Латиф Маҳмудов китобида биз одамларнинг (ёшларнинг ҳам, катталарнинг ҳам) айнан шундай характерини учратамиз!”²² Латиф Маҳмудовнинг “Бувиси”, “Бир “қошиқ” шўрва”, “Меҳмон-меҳмон”, “Мушук”, “Тўқсон йилгача ўртоқ”, “Дорвозабон”, “Уч опа-сингил”, “Бераҳм қиз”, “Қизғанчиқ” ҳикоялари мактабгача тарбия ёшидаги болаларга аталгандир. Л.Маҳмудовнинг “Дангасанинг ҳоли вой” ҳикоясида ўрта мактаб ёшидаги болалар билан боғлиқ воқеа қаламга олинган.

Фасл давомида илгари сурилган фикрлар В.Г.Белинский,²³ Л.Н.Толстой²⁴, Ҳ.Ҳамидий, Ш.Абдуллаева, С.Иброҳимова²⁵, Н.Сафарова²⁶, Н.Ёқубов²⁷ илмий-назарий қарашлари асосида ривожлантирилиб, асослаб берилган.

Анвар Обиджоннинг “Тулихоннинг гулзорчаси”²⁸ ҳикояси мактабгача тарбия ёшидаги болаларга аталган бўлиб, уларни ҳашарот ва наботот олами билан яқиндан таништиришга бағишланган. А.Сабирдиновнинг “Ҳозирда

¹⁹Қуронов Д., Мамажонов З., Шералиева М. Адабиётшунослик луғати. – Тошкент: Akademnashr, 2010. – Б.339.

²⁰Қозокбой Йўлдаш, Муҳайё Йўлдош. Бадий таҳлил асослари. –Тошкент: Камалак, 2016. –Б.244-245.

²¹ Ҳотамов Н., Саримсоқов Б. Адабиётшунослик терминларининг русча-ўзбекча изоҳли луғати. –Тошкент: Ўқитувчи, 1983. –Б.310.

²²Алексин А. Ҳам қувноқ, ҳам жиддий китоб // Қаранг: Маҳмудов Л. Дангасанинг ҳолига вой. –Тошкент: Ёш гвардия, 1989. –Б.3.

²³Белинский В.Г. Адабий орзулар. Адабий-танқидий мақолалар.–Тошкент: Ғ. Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1977. –Б.229.

²⁴ Шермухамедов П., Турсунов Ж., Сафаров О., Эгамов Х. Ўзбек болалар адабиёти. – Тошкент: Ўқитувчи, 1976. –Б.10.

²⁵Ҳамидий Ҳ. Абдуллаева Ш., Иброҳимова С. Адабиётшунослик терминлари луғати. –Тошкент: Ўқитувчи, 1970. –Б. 172.

²⁶Сафарова Н. Ўзбек болалар ўйин фольклорининг жанрий табиати, генезиси ва бадий хусусиятлари: Фил. фан. номз... дисс. –Тошкент, 2005. –Б.16.

²⁷Ёқубов Н. Болаларга эстетик тарбия беришда табиатнинг роли (Ота-оналар ва боғча тарбиячилари учун методик қўлланма). –Тошкент: Ўқитувчи, 1980. –Б.34.

²⁸Anvar Obidjon. Kezargon Boychechak. Kezargon Boychechak.–Toshkent: Cho'lpn nomidagi nashriyot - matbaa uyi,2016.–B.5.

шеърни шакли ва мазмуни жихатдан муттасил янгилаш учун изланишда бўлган шоир уни ўзбек халқ оғзаки ижоди, мумтоз ва жаҳон адабиёти анъаналарига уйғунлаштириб, қатор муваффақиятларни қўлга киритмоқда. Ушбу муваффақиятлар шоир асарларида кишилар дилидаги гапларни жонли, ҳаётий, халқона усулда ифодалашда, чуқур фалсафасида, бир карашда оддий кўринган воқелик тасвирда ўзгача маъно касб этишида, изтиробли ходисаларнинг ним табассум билан ёритилишида бўлса ажаб эмас”²⁹ деган сўзларини унинг прозаик асарларига ҳам тўла татбиқ этиш мумкин. Дарҳақиқат, шеърятда бўлгани каби прозада ҳам Анвар Обиджон ўзбек халқ оғзаки ижоди, мумтоз ва жаҳон адабиёти анъаналарини уйғунлаштиргани ҳолда болаларбоп воқеликни ҳаётий, ҳаққоний, содда ифодалашга эришади. Ш.Одилжон таъкидлаганидек, “Питбўл” дейсизми, “Патийдин”ми, хуллас барча-барчасида ўзига хослик, ширинсуханлик, алоҳида услуб, сўз айтиш санъати ва водийликларга хос аския мужассам. Телевизорни – телевизёр, экранни - расмойна тарзда қўллаш ҳам фақатгина полосонлик Анвар Обиджонга ярашадигандай чамамда. Унинг қахрамонлари бир-биридан қизиқ характерга эга, айна чоғда бу характерга мос исмлар ҳар бир асарини янада бойитиб, худди одам хазинага интилган каби, кейинги саҳифани варақлашга шошади. “Топиндиқ оға”, “Суробхўжа”, “Ўртанвой”, “Бойсин новча”, “Шоир Нашватий”, “Машмашахон”, “Мармарқўзи” сингари номлар, уларнинг хатти-харакатлари, гап-сўзлари адибнинг адабий топқирлиги, ижодий ҳаёлотининг нақадар кенглигидан далолатдир. Устоз ижодкорнинг ҳазиломуз асарлари шунчаки кулги, юмор устида қурилмаган. Уларда гоҳо аччиқ, гоҳо ширин, ҳаётдан топган ҳақиқатлар яширин. Ҳар бир асар қайсидир иллатга, бадбинликка қарши йўналтирилган. Ўқувчи эса ана шу нозик нуқтани, кулги ва ҳақиқат топишган чорраҳани завқ-шавқ билан, теран мулоҳаза билан, бургут кўзи билан кузатиб туради”³⁰.

Носир Фозиловнинг “Полизда” ҳикояси қахрамонлари чўл машаққатларини бошидан ўтказаётган болалардир. Ўзбекистон халқ ёзувчиси Одил Ёқубовнинг “Носир Фозилов бадиий ижоднинг энг қийин “сирлари”дан бири – битта-иккита ибора билан манзара ярата олиш сирини билади”³¹ деган сўзларини ушбу ҳикояга тўла татбиқ этиш мумкин. Асардаги воқеалар бир минг тўққиз юз ўттиз бешинчи йил сентябрь ойида бўлиб ўтади. Ҳикоядаги воқеа шўро даврининг қатоғон сиёсати кучайган, очарчилик авж олган, мактабларда болаларга ўқув қуроллари, китоблар етишмаган даврларда юз беради. Профессор Й.Солижонов “Носир Фозилов ўзбек адабиёти тараққиётига болаларга бағишланган “Саратон”, “Оқим”, “Робинзонлар”, “Қорхат”, “Дийдор”, “Шум боланинг набиралари”, атоқли адабиётшунос ва адиб Тўхтасин Жалолов қисмати ҳақида ҳикоя қилувчи “Қуш қаноти билан”

²⁹Сабирдинов А. Маънавият ва маърифат чашмалари. – Тошкент: Akademnashr, 2016. – Б.49-50.

³⁰Шавкат Одилжон. Анвар Обиджон. // – Жаҳон адабиёти. –2015 йил. 6-сон. –Б.2020.

³¹Ёқубов О. Болалик адиб қаламида // Қаранг: Фозилов Н. Ғира-шира шомдан оппоқ тонггача. –Тошкент: Ғ. Ғулом номидаги нашриёт-матбаа уйи, 2017. –Б.100.

каби қиссалари, талай ҳикоялари билан катта ҳисса қўшган таниқли адибдир”³² дея таъкидлайди.

Диссертациянинг иккинчи боби “**Давр, руҳият ва бадиият масалалари**” тадқиқига бағишланган бўлиб, у уч фаслни ўз ичига олади. “**Давр ва қаҳрамон талқини**” деб номланган биринчи фаслда Носир Фозилов ҳикоялари қаҳрамонлари ўз даврининг фарзанди эканлиги, шунингдек, ёзувчи ўз кўрган-кечирганларини, яшаган даври воқелигини, одамлари қиёфасини бола нигоҳи билан тасвирлайди. Одил Ёқубовнинг “Носир Фозиловнинг болалик чоғлари уруш йилларига тўғри келган. У ўз қаҳрамонлари Ҳайдар ва Ғанишерлар (“Менинг ҳусним” ҳикояси қаҳрамонлари назарда тутилмоқда –А.О) каби даштда буғдой экиб, машоқ терган, ”эшак карвон” тузиб, давлат омборларига буғдой ташиган. Шунинг учун ҳам унинг ҳикоя ва қиссаларидан ўша даврнинг оташин нафаси, дашт офтобининг ҳарорати келади, урушга кетган оталарини соғинган болачаларнинг маюс қарашлари кўз олдингиздан кетмайди, уларнинг изтироблари сизни ҳам изтиробга солади, сизни ҳам ҳаяжонлантиради, энтиктиради. Носир асарларида Туркистон ўзбекларининг ўзига хос тили, қиёфаси, урф-одатлари жуда аниқ сезилиб туради...”³³ деган сўзлари аҳамиятлидир. М.Бахтин бадиий асарда замон ва макон муносабатини таҳлил этар экан ёзади: “Бадиий хронотоп катъий жанрий моҳиятга эга. Айтиш мумкинки, жанр ва жанрга хос хусусиятлар айнан хронотоп воситасида юзага чиқади. Шунингдек, бадиий хронотопнинг етакчи хусусияти замонда кўринади. Хронотоп шаклий-мазмуний категория сифатида адабиётда инсон образи моҳиятини ҳам белгилайди. Чунки бадиий образ доимо хронотоп негизида маъно касб этади”³⁴. Ёзувчининг “Менинг ҳусним” ҳикоясидаги воқеалар ҳам иккинчи жаҳон уруши даврида бўлиб ўтади. Ҳикоя муаллифнинг XX асрнинг 60-йилларида, йигирма икки йил аввалги воқеаларни ёдга олиб баён этишидан юзага келган. Ҳайдар, Аъзам, Ғанишер каби болалар характеридаги меҳнатсеварлик, ҳалоллик, ватанпарварлик фазилатлари улуғланади. У.Жўрақулов ҳикоя тарихи ва жанр хусусиятларининг шаклланишида одам тасвирининг ўрни ҳақида қуйидагиларни ёзади: “Одам ва илоҳиёт, одам ва одам, одам ва табиат, одам ва ўтмиш, одам ва келажак аро маънавий, маърифий, психологик, маиший, ижтимоий, иқтисодий ва ҳ.к. муносабатлар умуман бадиий асарнинг, хусусан, ҳикоя жанрининг туғилиши учун асосий омилдир. Инсондаги айтиш ва тинглаш эҳтиёжи мавжуд экан, ҳикоя ҳам яшайверади. Ҳикоя жанри барча адабий жанрларнинг синкретик шакли сифатида лирика, драма ҳамда эпосга хос элементларни синтез қилиш билан бирга, юзаки қараганда ноадабий, аммо моҳият эътибори билан умуминсоний, демакки, адабий, фалсафий,

³²Солижонов Й. Лирика латофати, насрнинг назокати. –Тошкент: Адабиёт учқунлари, 2018. –Б.76.

³³Ёқубов О. Болалик адиб қаламида // Қаранг: Фозилов Н. Кичкина деманг бизни... –Тошкент: Ёш гвардия, 1977. –Б.2-3

³⁴Бахтин М. Романда замон ва хронотоп шакллари. –Тошкент: Akademnashr, 2015. –Б.44.

илохий элементларга бой эканлиги ҳам юқоридаги фикримизни қувватлайди”³⁵.

Носир Фозиловнинг “Мальчик амаки” ҳикоясида воқеалар Мирзачўлда бўлиб ўтади. Воқеалар ўн беш ёшли Муса томонидан баён этилади. Ҳикояда Носир Фозилов услуби учун хос жиҳат – қаҳрамон характери, портрети, ўтмиши билан боғлиқ чизгиларни уйғунликда акс эттириш орқали қаҳрамонни яхлит гавдалантириш кўзга ташланади. Носир Фозиловнинг “Тош” ҳикояси воқеалари ҳам 43-44 ёшлардаги Ҳожимуроднинг 13-14 ёшлардаги хотиралари асосига қурилган. Асарда машҳур қозоқ полвони Ҳожимуқон Мунгайтпасовдаги ватанпарварлик, халқпарварлик, самимият, фашизмга бўлган нафрат туйғулари ишонарли ёритилган. Маълумки, Қ.Абдуқодировнинг “Ҳожимуқон” повестида полвоннинг асл исми Муқон бўлганлигини, кураш мусобақасига бориб Истанбулнинг катта масжидига кирганида турк эшони унинг бошига туркча попукли дўппи кийдириб, “Бу ҳамма мусулмон масжидларининг онаси, бунинг ичига кирган одам “Ҳожи” бўлади, энди сен Ҳожимуқон бўлдинг”³⁶ деганлигини ёзиб, Россияда уни Қора Иван деб аташларини қайд этади.

Латиф Маҳмудовнинг “Чағалайлар”³⁷ ҳикоясида асосий қаҳрамон Мазай бобонинг оиласи билан боғлиқ фожеавий воқелик талқини орқали урушга нафрат, паррандаларни асрашга ундаш ғояси етакчилик қилади. Академик С.Мамажонов тўғри қайд этганидек “Латифнинг ҳикоячиликдаги ютуғи унинг болаларнинг психологик ҳолатини таҳлил этиш, уларнинг характеридаги ўзгаришларни ва унга сабаб бўлган ҳолатларни тасвирлаш йўлидан боришидир. У ҳар бир ҳикоясига ҳаётий, аммо қизиқарли воқеа, кулгили ситуация топа олади ва болаларнинг ички коллезияси билан, характерлар тўқнашуви билан боғлиқ бўлган конфликтни узвий боғлай олади. Латиф болаларнинг ташқи томондан оддий ўйиндан, “майнавозчилик”дан иборат бўлган характеридан муҳим ахлоқий, ижтимоий мазмун чиқара олади”³⁸.

Хуллас, Н.Фозилов асарларида уруш даври ва қаҳрамонлари талқини аниқлиги, майда тафсилотлардан бир қадар ҳолилиги билан ажралиб турса, Л.Маҳмудов ижодида қаҳрамонлар урушдан кейинги давр воқелигига уйғун руҳият тасвир орқали юз кўрсатади.

Иккинчи бобнинг иккинчи фаслида **“Миллий руҳият тасвири”** муаммоси ўрганилган. Академик Н.Каримов таъкидлаганидек, “Чинакам санъат асари фақат сюжет ипига тузилган воқеаларни китобхон эътиборига ҳавола этиш учун эмас, балки шу воқеалар мантиқига сингдирилган бадиий мақсад учун ёзилади”³⁹. Маълумки, “Халқнинг ҳаёти билан чамбарчас боғланган адабиёт унинг ўзига хос урф-одатларини, психологиясини, турмуш

³⁵Жўрақулов У. Назарий поэтика масалалари: Муаллиф. Жанр. Хронотоп. – Тошкент: Ғ. Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2015. – Б.320.

³⁶Абдуқодиров К. Ҳожимуқон. –Тошкент: Ёш гвардия, 1971. –Б.118.

³⁷Маҳмудов Л. Эски дуторнинг сирлари. –Тошкент: Ёш гвардия, 1979. –Б.5.

³⁸Мамажонов С.Эзгу ният йўлида. // Маҳмудов Л. Жасур болалар. –Тошкент: Ёш гвардия, 1973. –Б.5.

³⁹Каримов Н. XX аср адабиёти манзаралари. –Тошкент: O'zbekiston, 2008.– Б.185

ва яшаш тарзини ёрқин акс эттиради. Ҳар бир халқнинг ўзига хос бўлган ана шундай хусусиятларини акс эттириш адабиётнинг миллийлигини вужудга келтиради”.⁴⁰ Анвар Обиджон ҳикояларининг қаҳрамонлари фикрлаш тарзи, хатти-ҳаракатлари, одат-қилиқлари билан миллат фарзанди эканини намоён этиб туради. Ёзувчи асарларида оғзаки нутқида учрайдиган шевага хос сўз ва ибораларнинг матнда мувоффақиятли қўлланиши билан ҳам жозибадордир. Профессор А.Расулов такидлаганидек, “Болалар ёзувчилари ҳамиша, ҳамма ерда битта муҳим қонуниятга амал қилганлар: яшамок - улуғ неъмат. Яшаш бахти ҳаммага ҳам насиб этавермайди. Яшаётган ҳар бир жонзот яратганнинг рўйхатидан ўтган. Одамлар жонзотни оёқ ости қилишга, қиришга ҳақсиздирлар. Анвар Обиджон атайин кўкшира, чивин, бурга, пашша, капалак, шиллиқурт, суварак, чумоли сингари ҳашаротларни тасвирлайди. Кўкшира, масалан, ниҳоятда увоқ, сустҳаракат, юзтаси, мингтаси биттагина баргга жо бўладиган ҳашарот. У - кушанда. Аммо шоир бу майда махлуқни очик ҳақорат қилмайди. Мақтамайди ҳам”⁴¹.

Анвар Обиджон ҳикояларидаги образ ва персонажлар воқеликка ўзларининг яшаш тарзидан келиб чиқиб баҳо берадилар. Айниқса, улар ўз нутқлари билан алоҳидалик, индивидуалликларини намойиш этадилар. Профессор Й.Солижонов тўғри таъкидлаганидек “Ҳар бир асар шартли равишда ижодий тафаккур мевасидир. Бу тафаккур тарзи ўзига хос шаклда нутқ орқали намоён бўлади ҳамда адабий тур ва жанрлар талабига кўра ёрқин экспрессивлик, холислик ва кўп маънолилик касб этади. Эстетик қиммати юқори бўлган асарлардаги образли иборалар тизимида ифодаланган ҳаёт манзаралари сиртдан жуда содда кўринса-да, одатда ғоят мураккаблиги билан эътиборни тортади”⁴². Анвар Обиджоннинг “Атрофимиздаги қизиқчилар” деган умумий ном остидаги ҳикоялар туркумида ҳам турли ҳашаротлар ва ҳайвонлар, паррандалар яшаш муҳитлари ҳақида ўзларининг тилидан болалар тушунадиган тарзда сўзлайдилар. Маълумки, адабиётда ҳайвонларни образ сифатида тасвирлаш, парранда ва ҳашаротларга рамзий маъно юклаб талқин этиш анъанаси мавжуд. Анвар Обиджон асарларига миллий руҳ бағишлаган ана шу жиҳат, айниқса, ифоданинг ҳаётий, таъсирчан бўлишни таъмин этган, десак хато бўлмайди. Адабиётшунос А.Раҳимовнинг ҳарф белгиларидан Шарқ адабиётида образли восита сифатида фойдаланиш ҳақидаги ушбу фикрлари, айниқса, характерлидир: “Миллий образли воситаларнинг барчаси ҳам бир хилда яшаган эмас. Улардан баъзилари муайян шароитда пайдо бўлади ва ўз имкониятларини юзага чиқариб бўлгач, образли восита сифатида ўлади. Ҳарф санъати ўзбек классик адабиётида энг кенг тарқалган бадиий воситалардан бўлган. Бунда эски ўзбек алифбосининг ҳарф белгилари ва уларнинг нуқталари актив бўлиб, шеъриятда образ яратишнинг энг ҳаётий воситаларидан саналади. Улардан баъзилари турғун

⁴⁰Шукуров Н., Ҳатамов Н., Холматов Н., Маҳмудов М. Адабиётшуносликка кириш. –Тошкент: Ўқитувчи, 1979. –Б.64-65

⁴¹Расулов А. Ўзлик сари йўл. –Тошкент: ADIB, 2012. –Б.12.

⁴²Солижонов Й. Нутқ ва услуб. –Тошкент: Чўлпон, 2002. –Б.32.

мазмунга унга эга бўлган ва анъанавий тус олган”⁴³. Ана шундай анъанавий тус олган миллий образли воситалардан бири ҳайвону паррандаларни, набототу ҳашаротларни одамлар сингари сўзлатиш санъатидир. Шарқ мумтоз адабиётида бу “сўзлатиш”, “гапиртириш” маъносидаги интоқ санъати бадиий асарда ҳайвонлар ёки жонсиз нарсаларни одамларга ўхшатиб сўзлатишни назарда тутади”⁴⁴. Масалан, Анвар Обиджоннинг “Хўтикнинг ҳикояси”да ҳам табиат ҳодисалари ҳақидаги аниқ тасаввур шаклланмаган боланинг тафаккур тарзини гўё Хўтик образида кўраётгандек бўламиз. Ёки “Қовоғарининг ҳикояси”да болалар ўйнайдиган “ҳалов туя” ўйинига ишора ҳам ҳикоя қаҳрамони тасвирига миллийлик бағишлаган. “Суваракнинг ҳикояси”, “Тошбақанинг ҳикояси”, “Бузоқнинг ҳикояси”да ҳайвону ҳашаротлар ўз яшаш тарзи, хатти-ҳаракатлари ҳақида маълумот бериш билан гўё шарқона кишилар қиёфасига кирадилар ва миллий руҳиятларини намоён этадилар. Ушбу ўринда Анвар Обиджоннинг “игнабарг”(бир қаторли) шеърларини чуқур таҳлил этган адабиётшунос Қ.Йўлчиев шундай хулосага келади: “Умуман олганда, фалсафий-афористик игнабарглар муаллиф психологияси, образлар характери асар сюжетининг шиддати, муаллифнинг кўп қиррали фикрини, сўз ўйини, чуқур донишмандлик трактини акс эттиради”⁴⁵. Шундай жиҳатларни Анвар Обиджоннинг болаларга аталган ҳикояларида ҳам кўрамиз.

Ушбу фаслда Носир Фозиловнинг “Тушовли той”⁴⁶ ҳикоясидаги воқеалар миллий манзара тасвири билан бошланиши, шунингдек, асардаги миллийлик қаҳрамонлар нутқида, фикрлаш тарзида, болаларнинг катталарга бўлган иззат-ҳурматида кўзга ташланиши таҳлил этилган.

Иккинчи бобнинг учинчи фасли **“Бадиий хусусиятлар”** деб номланган. Ушбу фаслда болаларга аталга ҳикояларнинг таъсирчан, ишонарли, жозибадор, болаларнинг ёш хусусиятларига мос бўлишида уларнинг бадиий жиҳатдан юқори бўлиши муҳим ўрин тутиши Н.Фозилов, Л. Маҳмудов, А. Обиджон асарлари таҳлили орқали ёритилган. Шунингдек, “...бадиий жиҳатдан сушт бўлган асарнинг нуқсонларини унинг ғоявий мазмундаги муҳимлик ва актуаллик қоплаб кетолмайди, бундай асар адабиётнинг тўла қимматли асари ҳисобланиши мумкин эмас”⁴⁷. Маълумки, “Кичик ҳажмли бу адабиий асар (ҳикоя назарда тутилмоқда – А.О.) тури киши ҳаётидаги маълум бир воқеани тасвирлайди ва шу воқеага қадар бўлган ёки ундан кейинги рўй берган воқеаларни батафсил баён этмайди. Ҳикоянависнинг усталиги шундаки, у киши ҳаётдан кичкина бир эпизодни олиб, унда ҳаётнинг муҳим типик томонларини шу ихчам шаклда

⁴³Сафар Очил, Азим Раҳим. Замин ва замон садолари. –Тошкент: Ғ. Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1985.–Б.174.

⁴⁴Ҳожиаҳмедов А. Шеъринг санъатлар ва мумтоз қофия. –Тошкент: “Шарқ” нашриёт-матбаа концерини Бош таҳририяти, 1998. – Б.41.

⁴⁵Йўлчиев Қ. Типологик ўхшашликлар: бирлик ва учлик. Монография. –Тошкент: Turon zamin ziyo, 2016. –Б.89.

⁴⁶Фозилов Н. Кичкина деманг бизни... Қисса ва ҳикоялар. – Тошкент: Ёш гвардия, 1977. –Б.47-51.

⁴⁷Коллектив: Адабиёт назарияси. Икки томлик. Биринчи том. – Тошкент: Фан, 1978. –Б.410.

типиклаштириб тасвирлайди”⁴⁸. Табиийки, юқоридаги ҳикояга хос жиҳатлар бадий томондан пухта тузилган жумлалар, иборалар, талаффуз, тасвирий воситалар орқали юзага келган пейзаж ва портрет тасвирида юзага чиқади.

Анвар Обиджон асарларининг болаларбоп, ўқимишли бўлишининг боиси ҳам юқоридаги биз тилга олган жиҳатлар билан боғлиқдир. Ушбу ўринда профессор Н.Владимированинг “Бугунги ўзбек ҳикоянавислигида юз бераётган жараёнлар мураккаб ва ранг-барангдир. Бир томондан, миллий анъаналар билан мустаҳкам алоқа кичик жанр чегараларида эркин ҳаракат қилиши имконини берса, иккинчи томондан, Ғарб адабиётини рус ва қардош халқлар адабиётини ўрганиш жанр диапазонидаги шаклларнинг янада ранг-баранг бўлиши учун катта имконият туғдиради”,⁴⁹ деган сўзларни Анвар Обиджоннинг болаларга атаган ҳикояларига ҳам тўла тадбиқ этишимиз мумкин.

Носир Фозилов ҳикояларининг қаҳрамонлари меҳнатсевар, катталар билан ёнма-ён туриб турмуш машаққатларига дош бераётган, ўз она юртини севувчи, ҳалол ва тўғрисиўз болалардир. Улар шўро ҳукуматининг бир ёклама сиёсати кексаю болани меҳнат гирдобига отганини, ўз болаликларининг гўзал дамлари адоқсиз юмушларда соврилаётганини англаб-англамай, ўқиш ва илм олишдан Мосуво бўлиб, мафкуранинг сохта шиору меҳнат қилишга чақириқларини чин дилдан қабул қилган болалардир. Фаслда Н.Фозиловнинг “Набира” ҳикояси кенг таҳлил этилган.

Диссертациянинг учинчи боби **“Сюжет ва композицион уйғунлик”** деб номланган. Болалар ҳикоялари сюжети ихчам, содда, тугунлар асосидаги воқеликка қурилган бўлиши лозим. Н.Фозилов, Л.Маҳмудов, А.Обиджон ҳикояларида биз юқорида тилга олган жиҳатларга катта эътибор берилганлигини кўрамиз. Ушбу ўринда “Болалар адабиёти” деганда болаларнинг ёш хусусиятларига мос келадиган, табиат ва жамиятдаги воқеа-ҳодисалар хусусида ёш китобхон тушунчаси даражасида маълумот берадиган шўх ва ўйноқи, тарбиявий аҳамият касб этадиган асарларни тушуниш қон-қонимизга сингиб кетган. Шу сабабли ҳам шоиру ноширларимиз ҳазилкаш, шўх, ўйинқароқ, топқир болақайлар ҳақида ҳазил-ҳузилга бой юмористик шеър ҳикоялар, достону қиссалар битадилар; наботот ва ҳайвонот дунёсини болаларнинг ҳайратомуз нигоҳи билан қайта-қайта кашф қиладилар; парранда, даррандаларни мисол қилиб ибратомуз эртагу масаллар ёзадилар; Ватан – киндик қони тукилган муқаддас Она тупроққа садоқат, устозлар ва ота-оналар ҳурматини шарафлаш руҳидаги шеър достонлар яратадилар; болаларни илм-маърифат нуридан баҳраманд бўлишга чорловчи – мактаб, китоб ва бошқа турли ўқув қуролиларини мадҳ этувчи асарлар битадилар ва ҳақозо. Албатта, бу мавзуларнинг ҳар бири ҳам умрбоқийлиги ва болалар адабиётимиз маҳсулида доимо сезиларли мавқе касб этиши исбот талаб қилмайдиган ҳақиқатлар. Бироқ “ана шу ҳақиқатларни ҳар бир авлод қандай

⁴⁸Ҳамидий Х., Абдуллаева Ш., Ибраҳимова С. Адабиётшунослик терминлари луғати. – Тошкент: Ўқитувчи, 1970. –Б.274.

⁴⁹Владимирова Н. Ҳикоянависликдаги изланишлар // Ўзбек тили ва адабиёти. – 1988. – №6. –Б.13.

кашф қияпти ва бу кашфиётларнинг бадиият даражаси қандай?” деган савол доимо олдимизда кўнгдаланг туриши ҳам, шу боисдан табиийдир”.⁵⁰ Бобнинг **“Сюжет қурилишидаги ўзига хосликлар”** номли биринчи фаслида болалар ёзувчиси ҳаётий воқеалар асосида характерлар яратар экан, давр чизгиларини, қаҳрамонлар қиёфалари талқинидаги жонлиликни, ҳар бир тафсил ва ифодалардаги мантиқийликни таъминлашда сюжет муҳим ўрин тутиши ёритилган. “Сюжет - бадиий асарнинг бевосита мазмунини ташкил этган, ўзаро боғланган ва ривожланиб боровчи ҳаётий воқеалар системаси. Сюжет характер билан узвий боғлиқ бўлиб, бадиий ижодда муҳим ўрин тутди”⁵¹. Шунингдек, “Сюжетда ҳаёт учун энг муҳим бўлган тўқинишлар, қарама-қаршиликлар ва кишиларнинг ўзаро муносабати акс этади”⁵². Латиф Маҳмудов ҳикояларидаги сюжет қурилиши ҳам ана шу жиҳатлари билан ўзига хос ва бетакрордир. Академик С.Мамажонов тўғри таъкидлаганидек, Латиф Маҳмудов “...ҳикояларидаги, повесть ва пьесаларидаги яна бир фазилат воқеаларнинг, конфликтларнинг ҳам, болаларнинг хатти-ҳаракати, муносабатлари, кечинма ва характерларининг ҳам табиийлиги, ҳаётийлигидир. У қайси ёшдаги бола ҳақида ёзса (унинг кўп ҳикояларида кўшниси ва бош қаҳрамон тилидан баён қилинади), ҳамма нарсага шу ёшдаги боланинг кўзи билан, нуқтаи назари билан қарайди ва баҳо беради. Шу болаларнинг руҳига қира олади, улар дили ва тили орқали фикрлай билади; сўнгра ҳеч вақт ўз қаҳрамонларининг бошига юган солиб етаклаб юрмайди, аксинча ўзи уларнинг орқасидан – характернинг мантиқидан боради”⁵³. Дарҳақиқат, Латиф Маҳмудов ҳикояларида сюжет ана шу асосда қурилади. Масалан, Латиф Маҳмудовнинг “Жасур болалар” ҳикоясидаги воқеалар иккинчи жаҳон уруши йилларида фронт ортида рўй беради. Воқеликнинг муаллиф тилидан, унинг хотиралари тарзида баён этилиши, детектив жанрга хос услуб – сюжетнинг жонли, табиий, тезкор ривожини таъминлаган. “Адабиёт тарихида ана шундай бадиий сюжетлар ҳам учрайди: улар шу қадар кучли ва кескин драматизм заминига қурилган бўладикки, натижада сюжет унсурлари(экспозиция, тугун, воқеа ривож, кульминация, ечим)ни бир-биридан ажратиш қийин... Сюжетнинг бундай типни илмда “концентрик сюжет” деб юритилади”⁵⁴. Латиф Маҳмудовнинг “Жасур болалар” ҳикоячи ҳам концентрик сюжет асосига қурилган.

Латиф Маҳмудовнинг “Тўғри гап яхши экан” ҳикояси эса хроникали сюжет асосидадир. Маълумки, “Агар бадиий сюжет хроника тартибида пешма-пеш давом эттирилган бўлса “хроникали сюжет” деб юритилади.”⁵⁵

⁵⁰Баракаев Р., Мамадалимов З. Анвар Обиджоннинг нурли ижоди. // Болалар оламининг шайдоси. – Тошкент, 2017. –Б.20-21.

⁵¹Ҳатамов Н., Саримсоқов Б. Адабиётшунослик терминларининг русча-ўзбекча изоҳли луғати. – Тошкент: Ўқитувчи, 1979. – Б.301.

⁵²Ҳомидий Х., Абдуллаева Ш., Иброҳимова С. Адабиётшунослик терминлари луғати. – Тошкент: Ўқитувчи, 1970. – Б. 212.

⁵³Мамажонов С. Эзгу ният йўлида // Қаранг: Маҳмудов Л. Жасур болалар . – Тошкент: Ёш гвардия, 1973. – Б.5.

⁵⁴Бобоев Т. Адабиётшунослик асослари. – Тошкент: Ўзбекистон, 2002. – Б.124.

⁵⁵Юқоридаги манба. – Б.122.

“Дарё” ҳикояси ретроспектив сюжет асосида қурилган бўлиб, воқеалар ўтган асрнинг 20-30 йилларида граждонлар уруши даврида бўлиб ўтади. “Яна шундай бадиий сюжетлар ҳам мавжудки, уларда асосий воқеа кульминациядан бошланади, сўнг муаллиф чекиниш усули(ретроспекция)ни қўллаб кульминациягача бўлган воқеа-ҳодисаларни қаҳрамонлар фаолиятлари мисолида кўрсатади... Бу ҳол сюжет илмида “ретроспектив сюжет” деб юритилади”⁵⁶. Ушбу ҳикоя сюжети Л. Маҳмудовнинг канадалик ёзувчи Сетон Томпсоннинг “Ёввойи йўрға” ҳикояси билан ҳам яхши таниш бўлганлигини кўрсатади.

Ушбу фаслда Носир Фозиловнинг хроникали сюжет асосидаги “Иншо”, “Кўкёл” ҳикоялари таҳлил этилган. Шунингдек, Анвар Обиджоннинг “Футбол тўпининг саргузаштлари” ҳикояси сюжетида перипетиялардан фойдаланиш маҳорати ҳам мазкур фаслда кенг таҳлил этилган.

Бобнинг иккинчи фасли “**Услубий-композицион хусусиятлар**” деб номланган. Маълумки, “Бадиий асар композицияси деганда биз сюжет бўлақларининг, штрих ва деталларнинг, бадиий-тасвирий воситаларнинг ёзувчи ғоявий-эстетик мақсадига кўра муайян тартибда жойлаштирилишини англаймиз. Демак, бадиий асар қисмларининг, деталларнинг санъаткор кўзда тутган ғоявий-эстетик ниятга мувофиқ маълум меъёрда яратилиши ва жойлаштирилиши бадиий асар композицияси дейилади”⁵⁷. Шунингдек, “...композиция бадиий шаклнинг унсури эмас, у, аввало, шакл компонентларини бадиий мазмунни шакллантириш ва ифодалаш учун энг қулай тарзда уюштиришга қаратилган амал, шуни амалга ошириш принципларидир. Айни амал туфайли асар унсурлари шундай уюштириладики, натижада унда биронта ҳам ортиқча унсур бўлмайди, ҳар бир унсур бутун таркибида ўз функциясига эга бўлади ва муайян ғоявий-бадиий юк ташиди”⁵⁸. Ана шундай ҳар бир унсурнинг муайян ғоявий-бадиий юк ташишини, композицион жиҳатдан уйғун ва яхлитликни Латиф Маҳмудовнинг “Бир пуд тош” ҳикоясида ҳам кўришимиз мумкин. Ҳикоя қаҳрамонлари Вали ва Салима ўрта ёшдаги мактаб ўқувчиларидир. Вали кечинмаларидаги ўзгаришлар ўзгарувчан баҳор ҳавоси тасвири билан уйғунликда кечади. Айниқса, зонтик ва ундан чак-чак томаётган сув тафсиллари Вали кечинмаларидаги ғалаёнли талқинига хизмат қилган. Шу орқали болаларда учрайдиган худбинлик, қизғанчиқлик иллатлари фош этилган. Профессор Т. Бобоев таъкидлаганидек, “Композиция бадиий унсур сифатида тасвирланаётган ҳаёт қонунияти, ёзувчи дунёқараши, бадиий метод ва услуб, ғоявий-бадиий ният, адабий турлар ва жанрлар табиати билан тавсифланади. Шунга кўра, ҳар бир санъат асарининг ўзига хос композицияси бўлади”⁵⁹. Латиф Маҳмудов ҳикояларида ҳам ана шу

⁵⁶Бобоев Т. Адабиётшунослик асослари. – Тошкент: Ўзбекистон, 2002. – Б.123.

⁵⁷Шуқуров Н., Ҳотамов Н., Холматов Ш., Маҳмудов М. Адабиётшуносликка кириш. – Тошкент: Ўқитувчи, 1979. – Б.89-90.

⁵⁸Қуроноов Д., Мамажонов З., Шералиева М. Адабиётшунослик луғати. – Тошкент: Akademnashr, 2010. –Б. 141.

⁵⁹Бобоев Т. Адабиётшунослик асослари. – Тошкент: Ўзбекистон, 2002. – Б.138.

жихатларни кўраимиз. Асарнинг услубий-композицион жихатдан ўзига хос бўлишини таъминлашдаги маҳоратини “Йўлда” ҳикоясида ҳам кўришимиз мумкин. Фаслда ушбу ҳикоянинг сюжети, характерлар талқини, композицион ўзига хослиги кенг таҳлил қилинган. “Латиф Маҳмудов ҳикоялари мавзу жихатдан ранг-баранг. Уларнинг ҳаммасида болалар қайноқ ҳаёти уфуриб туради. Адибнинг деярли барча ҳикояларида болаларни қизғанчиқ бўлмасликка, катта-кичikka меҳрибон, ғамхўр бўлишга чақириш (“Бир пуд тош”); озода бўлиш, гигиена қонун-қоидаларга амал қилиш (“Қойил қолишди”); ҳалол, пок, тўғрисиўз бўлиш (“Аттанг”); кўчат экиш, боғ-роғларни парваришлаш (“Гилос”); она табиатни асраш, авайлаш, унга фидойилик кўрсатиш (“Қарағай”, “Мусича”); давримизга муносиб касб-кор эгаси бўлиш (“Шокирнинг тоғаси”) каби болаларни қизиқтирадиган, уларни ҳаяжонга соладиган, тўлқинлантирадиган мисоллар ётади”⁶⁰.

Носир Фозилов ҳикояларида кўпроқ сюжетни ретроспектив асосда қуриш кўзга ташланади. Шу боис унинг асарлари композицияси тафсил ва штрихлар, портрет ва пейзаж тасвирлари билан безанган бўлади. Унинг “Яхши бола” ҳикояси воқеалари 6-синф ўқувчиси Қўчқар Назаров томонидан баён этилади. Асар сюжети ва композициясининг яратилишида, қаҳрамон ва персонажлар талқинида ёзувчининг ёшлик йиллари хотиралари, ўзи билган шахслар билан бўлиб ўтган воқеалар, улар портрет ва қиёфалари, одат-киликлари ва характерига хос чизгилар асос бўлиб хизмат қилган.

Носир Фозиловнинг “Қўнғироқ” номли ҳикояси бизни ХХ асрнинг 30-йиллари воқелигига олиб киради. Ҳикоядаги воқеалар 1935 йил 17 май куни бўлиб ўтади. Асар композицияси хроникали сюжет асосидаги воқеликка қурилган бўлиб, унда бир қарашда 30-йиллар ижтимоий-сиёсий ёндашувларнинг таъсири сезилиб тургандек бўлади. Лекин шуни унутмаслик керакки, муаллифнинг воқеликка ёндашуви қандай бўлишидан қатъий назар, асар ўз даври қарама-қаршиликларини акс эттирган, яқин тарих ҳақида маълумот берувчи манба сифатида ўрни бор.

ХУЛОСА

1.Замонавий ўзбек болалар ҳикоячилиги жанр сифатида ўзбек халқ оғзаки ижоди, Шарқ мумтоз адабиёти ва жаҳон адабиёти анъаналари негизида юзага келиб, шаклланди. ХХ аср ўзбек адабиётида янги болалар ҳикоячилиги изланишлар ва тараққиёт йўлини босиб ўтди.

2.Ҳикояда воқеаликни енгил юмор билан уйғунлаштирган ҳолда акс эттира билиш, одамлардаги қусур ва камчиликларни ҳашарот ва ҳайвонларда тасвирлаган ҳолда болаларбоп талқин қила билиш Анвар Обиджон услуби учун хос жихатлардандир. Ёзувчи қаламида, ҳатто, нарса-предметлар одамлардек фикр юритади, сўзлаб жамиятдаги иллатларни фош этади.

3.Тасвир кўламининг қисқалиги, сюжет ва композицион жихатдан соддалик, баённинг бир образ томонидан амалга ошириши Латиф Маҳмудов

⁶⁰Суюмов А., Жумабоев М. Болалар адабиёти. Махсус ўрта ўқув юртлари учун қўлланма. –Тошкент: Ўқитувчи, 1995. –Б.214.

ҳикоялари учун хосдир. Болаларнинг бир қарашда одатийдек туюлган қусур ва камчиликлардан, сўз-гапларидан фойдаланиб асар ярата билиш ёзувчи маҳоратининг муҳим жиҳатларидандир.

4.Ўзига хос бошланма ва тугалланмага эга, некбин ва кўтаринки тасвир услуби етакчилик қилувчи Латиф Маҳмудов ҳикоялари изчил тасвири, композицион яхлитлиги, қаҳрамонларининг ҳаққоний талқини билан ажралиб туради. Бу ўз навбатида мавзунини ёритишдаги таъсирчанликни, кизиқарлиликни юзага чиқарган.

5.Кишиларимиз турмуш тарзи билан боғлиқ одатлар, фикрлаш ва яшашларидаги ўзига хос жиҳатларни Анвар Обиджон ҳашарот ва паррандаларга, ҳайвонларга кўчира билади. Бу эса ҳикоялар талқинида миллийликни юзага келтириб, халқона сўз ҳамда иборалар билан уйғунлашган ҳаёт ҳақиқати ва таъсирчан тасвирни юзага чиқарган.

6.Ўз камчилик ва нуқсонларидан ҳижолат торта билишлик, кечиримлилик, андишалилик, ўқимишлиликни улуғлаш фазилатларини ўзида жамлаган кишиларимиз киёфаларини акс эттириш Носир Фозиловнинг болаларга аталган ҳикоялари асосини ташкил этади. Ушбу ҳикоялар болаларда иллат-нуқсонларга нафрат, улуғ адибларимизга меҳр-муҳаббат туйғуларини юзага келтиришда муҳим ўрин тутаяди.

7.Болалик хотиралари асосидаги ҳикояларда давр ва қаҳрамонларнинг ҳаққоний, ҳаётий, жонли, таъсирчан талқинларини яратиш Носир Фозилов услуби учун хосдир. Иккинчи жаҳон уруши давридаги фронт орти ҳаётини реалистик акс эттиришда деталлар шодаси, портрет тасвирлари, турли киёфадаги кишиларнинг нутқи, ҳаракат-ҳолатларидан ўринли ва самарали фойдаланиши муҳим аҳамиятга эга бўлади.

8.Сюжетининг тезкор, шиддатли ривожини Латиф Маҳмудовнинг детектив характердаги “Жасур болалар” ҳикояси учун хосдир. Носир Фозиловнинг хроникал сюжет асосидаги “Кўкёл” ҳикоясида воқеалар бир маромда, сокин кечиши кузатилади.

9.Воқеликни ҳаёт ҳақиқати асосида тасвирлаш Носир Фозилов ҳикоялари учун хос бўлса, тўқима воқеаларни бадиий ҳақиқатга айлантира билиш Латиф Маҳмудов асарлари учун хосдир. Носир Фозилов ҳикояларидаги баёнчи муаллиф катталар сингари фикрлайди, воқеаларга баҳо беради. Латиф Маҳмудов асарларида эса воқеаларни баён этувчи муаллиф бола нигоҳи билан ҳодисаларга ёндашади, баҳо беради.

10.Бадиий тафсил, пейзаж, руҳий ҳолатлар талқинидаги уйғунлик Латиф Маҳмудов ҳикоялари композицион қурилишидаги ўзига хосликни юзага келтирган. Портрет, пейзаж, бадиий тафсил, тасвирий воситалардаги уйғунлик Носир Фозилов ҳикояларидаги аниқ ифодани, болаларбоп ишонарли воқелик талқинини намоён қилган.

**SCIENTIFIC COUNCIL AWARDING SCIENTIFIC DEGREE DSc.
03/30.12.2019.Fil.05.02 AT FERGHANA STATE UNIVERSITY
FERGHANA STATE UNIVERSITY**

ABOBAKIROVA ODINA NABIEVNA

**Problem of artistic style and the protagonist in Uzbek children
storytelling (on the examples of the creation of N.Fozilov,
L.Makhmudov, A.Obidjon)**

10.00.02. – Uzbek literature

**DISSERTATION ABSTRACT FOR DOCTOR OF PHILOSOPHY IN
PHILOLOGICAL SCIENCES (PhD)**

Ferghana – 2021

The theme of PhD dissertation is registered by Supreme Attestation Commission at the Cabinet of Ministry of the Republic of Uzbekistan under the number B2019.3.PhD/Fil.954

The dissertation has been prepared at Ferghana State University.

The abstract of the PhD dissertation is posted in three (Uzbek, English and Russian (Resume)) languages on the website of the Scientific Council (www.fdu.uz) and on the website «ZiyoNet» Information-educational portal (www.ziynet.uz)

Scientific consultant: Sabirdinov Akbar Gofurovich
Doctor of Philological sciences.

Official opponents: Tadjibayeva Muqaddas Abdurahimovna
Doctor of Philological sciences.

Barakaev Raxmatulla
Candidate of sciences, senior researcher

Leading organization: Kokand state pedagogical institute

Defense of the Dissertation will take place on «19» 10 2021, at 14⁰⁰ p.m. at a meeting of Scientific Council DSc. 03/30.12.2019.Fil.05.02 under Ferghana State University (Address: 19, Murabbiylar Street, Ferghana, 100151. Tel: (99873) 244-66-02; fax: (99873) 244-44-01; e-mail: info@fdu.uz.

Dissertation could be reviewed information-resource center of Ferghana State University (registration number 130). Address: 19. Murabbiylar Street, Ferghana, 100151, Tel.: (99873) 244-71-28.

Dissertation abstract sent out on «7» 10 2021.
(Mailing report number 36 on «7» 10 2021).

Sh.M.Iskandarova
Chairman of the Scientific Council
awarding scientific degree, Doctor of
Philological sciences, Professor

M.T.Zokirov
Secretary Scientific of the Scientific
Council awarding scientific degree,
Candidate of sciences, docent

Z.B.Kobilova
Vice-Chairman of Scientific Seminar at
the Scientific Council awarding scientific
degree, Doctor of Philological sciences

INTRODUCTION (annotation of the dissertation of the doctor of philosophy (PhD))

The actuality and significance of the dissertation work. It is important to highlight the writer's style and skills through the interpretation of the spirituality of children, their image in society, way of thinking, the process of growth in fiction in the world literature. The depressive and upswing stages of children's literature, the scale of development, are evident in the example of fiction. A comparative assessment of the literary heritage of writers of different generations is of practical importance in depicting the literary process of a particular period.

In the world literature, the emphasis on the scientific and theoretical study of issues of style and protagonist, art and skill, image and interpretation in children's storytelling is growing. The fact that the various heroes of Uzbek children's literature are uniquely expressed in the works of artists of different styles, and the provision of creative diversity, creates the need for a theoretical study of the diversity of approaches and skills. Creative experiences of children's storytelling, artistic style and skill, creative influence and the protagonist, the stages of genre development are the necessary scientific and theoretical issues in the field of literature.

In modern Uzbek literature, a number of works are being carried out to interpret the heritage of Uzbek children's literature of the twentieth century on the basis of new perspectives. This, of course, necessitates a consistent study of important aspects of the writer's biography, worldview, factors of storytelling, period of life, skills and style of creating a hero by covering sources of influence. "The current turbulent and dangerous times are very difficult for us. Today, the life itself demands the ever-increasing role and responsibility of the art of expression in uniting all well-meaning people, educating young people, who make up almost a third of the world's population, in the spirit of humanistic ideas"⁶¹ also imposes a number of tasks on children's writers. The study of the secrets of mastery, creative laboratory, methodological peculiarities in the creation of the hero of the word artists Nosir Fozilov, Latif Mahmudov, Anvar Obidjon, who played an important role in the unique style of Uzbek children's literature of the twentieth century, is one of the most important issues. These artists continued the traditions of Abdulhamid Cholpon, Abdulla Qodiri, Ghafur Ghulam, Oybek, Abdulla Qahhor, as well as the mature experiences of world children's storytelling and realized the potential of the genre. Therefore, the study of artistic style and the issue of the hero in the stories of Nosir Fozilov, Latif Mahmudov, Anvar Obidjon determines the need for research.

The given dissertation has been fulfilled according to the requirements of the following laws and regularities as the decree of the President of the Republic of Uzbekistan dated May 13, 2016, PD-4797 "On the establishment of the Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoi"; PD -4947 dated from February 7, 2017 "On the Actions strategies of the further

⁶¹ Мирзиёев Ш. Нияти улуғ халқнинг иши ҳам улуғ, хаёти ёруғ ва келажаги фаровон бўлади. – Тошкент: Ўзбекистон, 2019. – Б.340

development of Uzbekistan”; PD-2789 dated from February 17, 2017 "Activities of the Academy of Sciences, organization of research, on measures to further improve management and financing ”; PD -3775, adopted on 5 July, 2018 “On additional measures to improve the quality of education in higher education institutions and ensure their active participation in comprehensive reforms in the country”; appeal of the president of the Republic of Uzbekistan to the Supreme Soviet, dated from December 28, 2018; PD – 4358 dated from June 17, 2019 “Development of the personnel preparing system and the improvement of the scientific potentials in National University of Uzbekistan after M.Ulugbek in 2019-2023”.

The appropriateness of the research to the prior directions of the development of science and technologies.

This research was carried out in accordance with the priorities of the development of science and technology of the republic 1. "Formation of a system of innovative ideas and ways to implement them in the social, legal, economic, cultural, spiritual and educational development of an informed society and democratic state."

The scope of study of the problem.

Genre features, theoretical bases, style and protagonist issues of the story in the world literature have been studied in the research of A.N .Veselovsky, V. Belinsky, Yu. Borev, M.M. Bakhtin, V.V. Vinogradov, L.Timofeev, M.B. Khrapchenko, N.D.Tamarchenko, E.I.Khalizev, A.B.Esin⁶².

Issues such as storytelling skills, genre features, style and hero, character and conflict, theme and idea, image and visual aids, plot and composition in Uzbek literature were covered in details in monographs, dissertations and articles by M.Kushjanov, N.Karimov, S.Mamajonov, B. Nazarov, N.Vladimirova, S.Mirvaliev, U.Normatov, A.Alimuxammedov, H. Rahimjanov, H.Boltaboev, Q.Yuldashev, Y.Solijonov, D.Quronov, S.Umarov, I.Niyatov, H.Dustmuhammedov, Sh.Doniyorova, G.Sattorova, S.Komilova, Sh.Odilov, M.Kochkarova, P.Kenjaeva, S.Matyakubova, Sh.Sapieva, A.Tashpulatov, K.Shahabov, M.Juraeva, A.Kayumov, B.Khasanova⁶³.

⁶²Веселовский А.Н. Историческая поэтика. –Москва: Выс. школа, 1989. –406 с; Белинский В.Г.Собрание сочинений. – Т.3. –Москва, 1978. –271 с; Боров Ю, Эстетика. Теория литературы: Энциклопедический словарь терминов. – Москва: Астрель, 2003. –575 с.; Боров Ю. Искусство интерпретации и оценки. –Москва: Сов. писатель, 1981. –400 с.; Бахтин М.М. Вопросы литературы и эстетика. –Москва: Худ. литер., 1975. –502 с; Виноградов В.В. О теории художественной речи. –Москва: Выс. школа, 1971. –118 с.; Храпченко М.П. Познавание о литературе и искусстве. – Москва: Наука, 1987. –575 с.; Тамарченко Н.Д.Теория литературы // Роды и жанры. – Москва:ИМТИ РАН, 2003. –228 с.; Хализев В.Е. Теория литературы. –Москва: Выс. школа, 2002. –397 с; Есин А.Б.Принципы и приемы анализа литературного произведения.–Москва: Флинта–Наука, 2002.–248 с.

⁶³Кўшжонов М. Ҳаёт ва маҳорат. –Тошкент: Ўзбекистон, 1962. –201 б.; Каримов Н. XX аср ўзбек адабиёти тараққийнинг ўзига хос хусусиятлари ва миллий истиклол мафқураси: Фил.фан.д-ри. дисс. автореф. –Тошкент, 1993. –49 б; Каримов Н. XX аср адабиёти манзаралари. –Тошкент: O'zbekiston, 2008. –582 б; Мамажонов С. Услугу жоллари. – Тошкент: Ф. Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1992. –219 б.; Назаров Б. Ҳаётийлик–безавол мезон. –Тошкент: Ёш гвардия, 1985. –224 б.; Назаров Б,Раҳимжонов Н. Ўзбек совет ҳикоячилигининг жанр хусусиятлари // Адабий тур ва жанрлар. 3 томлик. I-том. –Тошкент: Фан, 1991. –29–108 б.; Владимировна Н. Развитие жанра рассказа в узбекской литературе: Дисс... д-ра филол наук. – Ташкент, 1985. –340 с.; Владимировна Н. Чўлпон–ҳикоянавис // Чўлпоннинг бадиий олами. –Тошкент: Фан, 1994. –97-114 б; Мирвалиева С. Наср, давр, қахрамон. –Тошкент: Ф.Фулом номидаги Адабиёт ва санъат

Directly, Nosir Fozilov, Latif Mahmudov, Anvar Obidjon's creative heritage, in particular, short stories, poetry, fiction were studied in dissertations, monographs, theses and articles of S.Mamajonov, B.Nazarov, A.Rasulov, R.Barakaev, Z.Mamadaliyev, Y.Solijonov, A.Sabirdinov, Z.Ibragimova, Umid Ali, Q.Yo'lchiev, G.Juraeva⁶⁴. Z. Ibragimova's dissertation "Ideological and artistic features of Uzbek children's prose of preschool age"⁶⁵ explores the specifics of interpreting the idea in children's fairy tales, their repetition and its variety, the creation of images in children's stories. N.Kurbanova's dissertation "Uzbek

нашриёти, 1983. –240 б.; Норматов У. Насримиз уфклари. –Тошкент: Ф.Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1974. –215 б.; Норматов У. Умидбахш тамойиллар. –Тошкент: Маънавият, 2000. –112 б.; Алимұхаммедов А. Абдулла Қаҳҳор ҳикояларидаги инсон образи: Фил. фан.номз... дисс. – Тошкент, 1944. – 151 б.; Болтабоев Ҳ. Наср ва услуб: услуб муаммосига назарий нигоҳ ва ҳозирги ўзбек насрида услубий изланишлар. –Тошкент: Фан, 1992. –105 б.; Йўлдошев Қ. Ўзбек совет сатирик ҳикоячилигида характер тасвири эволюцияси: Фил. фан.номз... дисс. –Тошкент, 1985. –164 б.; Солижонов Й. Ҳақиқатнинг синчков кўзлари. –Тошкент: Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси, 2009. –228 б.; Солижонов Й. Адабиёт хиёбони. –Фарғона нашриёти, 2020. –324 б.; Қуронов Д. Чўлпон насри поэтикаси. –Тошкент: Шарқ, 2004. –288 б.; Умаров С. Санъатнинг сеҳрли калити. –Тошкент: Ф.Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1974. –99 б.; Ниятов Ч. Ҳозирги ўзбек прозасида характер проблемаси. –Тошкент: Фан, 1984. –128 б.; Дўстмухаммедов Х. Ҳозирги ўзбек ҳикоячилигидаги бадиий тафаккурнинг янгиланиши (80-йилларнинг иккинчи ярми ва 90-йилларнинг аввалидаги ҳикоялар мисолида): Фил.фан.номз... дисс. –Тошкент,1995. –136 б.; Дониёрова Ш. Шукур Холмирзаев ҳикояларининг бадиий-услубий ўзига хослиги: Фил. фан.номз... дисс. –Тошкент, 1999. –130 б.; Сатторова Г. 90-йиллар ўзбек ҳикоячилигида миллий характер муаммоси: Фил. фан.номз... дисс. –Тошкент, 2002. –136 б.; Камалова С. XX аср охири – XXI аср бошлари рус ва ўзбек адабиётида ҳикоя жанри поэтикасининг ривожини: Фил. фан.номз... дисс. автореф –Тошкент, 2016. –92 б.; Одилов Ш. Кейинги йиллар ўзбек ҳикояларида замондошларимиз образи (70–80-йиллар): Фил. фан.номз... дисс. –Тошкент, 1989. –161 б.; Кўчқорова М. Бадиий сўз ва руҳият манзаралари (Эссе, қисса, ҳикоя: тадқиқ ва талқин). –Тошкент: Муҳаррир, 2011. –232 б.; Кўчқорова М. "Ўтмишдан эртақлар" тадқиқи. –Тошкент: Янги аср авлод, 2016. –144 б.; Кенжаева П. Ҳозирги ўзбек ҳикояларидаги қахрамон руҳиятини тасвирлаш тамойиллари: Фил.фан.номз... дисс. автореф. –Тошкент, 2008. –23 б.; Матяқубов С. Ҳозирги ўзбек ҳикояларида инсон концепцияси ва шахс бадиий талқини: Фил. фан.номз... дисс. Автореф. –Тошкент, 2006. –22 б.; Сопиева Ш. Хайриддин Султоннинг ҳикоянавислик маҳорати: Фил. фан.номз... дисс. –Тошкент, 2006. –147 б.; Тошпулатов А. Ўзбек адабиётида новелла жанри ва унинг бадиияти (А.Қаҳҳор, Ш.Холмирзаев, Н.Эшонқул ижоди мисолида): Фил. фан бўйича фалсафа доктор (PhD) дисс. автореф. – Самарқанд, 2018. –50 б.; Шахобов К. Ҳозирги ўзбек насрида ўтиш даврининг бадиий талқини (Шукур Холмирзаев асарлари мисолида): Фил. фан бўйича фалсафа доктор (PhD) дисс. автореф. –Фарғона, 2019. –53 б.; Жўраева М. Замонавий ўзбек насрида янги инсон концепцияси (Абдуқаюм Йўлдошов ва Зулфия Қуролбой кизи ҳикоялари асосида): Фил. фан бўйича фалсафа доктор (PhD) дисс. автореф. – Фарғона, 2018. –53 б.; Қаюмов А. Ҳозирги ўзбек насрида миллий характер ва бадиий маҳорат (Ўткир Ҳошимов ва Наби Жалолiddин ҳикоялари мисолида): Фил. фан бўйича фалсафа доктор (PhD) дисс. автореф. – Фарғона, 2018. –53 б.; Ҳасанова Б. Аскар Мухторнинг ҳикоянавислик маҳорати: Фил. фан бўйича фалсафа доктор (PhD) дисс. автореф. –Фарғона, 20018. –57 б.

⁶⁴Мамажонов С. Эзгу ният йўлида // Маҳмудов Л. Жасур болалар. –Тошкент: Ёш гвардия, 1973. –Б.3–6; Назаров Б. Анвар Обиджон шеърларида поэтик гўзаллик // Болалар оламининг шайдоси. Республика илмий-амалий анжуман материаллари. –Тошкент, 2017. –Б.7–13; Расулов А. Бетакрор ўзлик. –Тошкент: Mumtoz soʻz, 2009. –Б.137–216; Баракаев Р, Мамадалиев З. Анвар Обиджоннинг нурли ижоди // Болалар оламининг шайдоси. Республика илмий-амалий анжуман материаллари. –Тошкент, 2017. –Б.20–30; Солижонов Й., Лирика латофати, насрининг назокати. –Тошкент: Адабиёт учқунлари, 2018. –108 б; Сабирдинов А. Маънавият ва маърифат чашмалари. –Тошкент: Akadempnashr, 2016. –144 б.; Ибрагимова З. Кичкинтойлар адабиётининг хусусиятлари. –Тошкент: Ўқитувчи, 1994. –Б.4. Умид.Али. Кўнгилга сайр. –Тошкент: Янги аср авлоди, 2009. –Б.32-37; –Б.130–134; Йўлчиев Қ. Ўзбек шеърлятида бирлик ва учлик шеър поэтикаси // Фил. фан бўйича фалсафа доктор (PhD) дисс. автореф. –Фарғона, 2017. –47 б.; Жўраева Г. Ўзбек болалар шеърлятида ҳажвий образ яратиш маҳорати (XX асрнинг 80–90-йиллари материаллари асосида) // Фил. фан номз... илмий дараж... олиш учун ёзилган дисс... автореф. –Тошкент, 2010. –23 б.

⁶⁵Иброҳимова З. Мактабгача тарбия ёшдаги ўзбек болалар насрининг ғоявий-бадиий хусусиятлари: Фил.фан.номз... дисс. –Тошкент, 1990. –179 б.

children's ceremonial folklore"⁶⁶ analyzes the genesis of children's ceremonial folklore, the peculiarities of its performance. The aspects of the styles of A. de Saint-Exupery and Ch. Aitmatov in the creation of the image of a child are highlighted in the dissertation of A. Kasimov "Childhood in literature as a spiritual and moral category (based on the works of A. de Saint-Exupery" The Little Prince "and Ch. Aitmatov" White Ship)"⁶⁷. R.Barakaev's dissertation "Uzbek children's literature and the work of Abdulla Avloni in the early twentieth century"⁶⁸ focuses on the factors of the emergence of Uzbek children's literature, the role of Abdulla Avloni's work in school literature textbooks. B.Jamilova's dissertation "Uzbek children's fiction and the principles of its development"⁶⁹ contains an analysis of the peculiarities of Uzbek children's fiction, the factors of formation, the stages of development. N.Safarova's dissertation "Genre nature, genesis and artistic features of Uzbek children's play folklore"⁷⁰ studies the peculiarities, historical bases, artistic features of Uzbek children's games folklore.

However, the issue of style and heroism in the stories of Nosir Fozilov, Latif Mahmudov, Anvar Obidjon has not been monographically studied. The study of the methodological originality and heroism of these writers allows us to more fully and uniquely imagine the history of the twentieth-century Uzbek children's storytelling, the stages of its development. After all, Nosir Fozilov, Latif Mahmudov, Anvar Obidjon are writers who have made a worthy contribution to the development of Uzbek children's storytelling with their unique style.

The relevance of the research to the research plans of the higher education institution where the dissertation was completed. The dissertation was completed within the field "Problems of Poetics" of the research plan of Fergana State University.

The aim of the research is to study the role and significance of the works of Nosir Fozilov, Latif Mahmudov, Anvar Obidjon in the development and formation of Uzbek children's storytelling in the twentieth century, the originality and commonality of their styles, the issues of mastery in the interpretation of heroes.

The tasks of the research:

to cover the theoretical foundations of Uzbek children's storytelling in the twentieth century, the stages of development on the example of the analysis of the works of Nosir Fozilov, Latif Mahmudov, Anvar Obidjon;

to analyze the interaction and cooperation of Uzbek folklore with classical literature, Russian and Western literature in Uzbek children's storytelling on the example of the works of these writers;

⁶⁶Курбонова Н. Ўзбек болалар маросим фольклори: Фил.фан.номз... дисс. –Тошкент, 1994. –125 б.

⁶⁷Қосимов А. Адабиётда болалик маънавий-ахлоқий категория сифатида (А.де Сент-Экзюперининг “Кичкина шахзода” ва Ч.Айтматовнинг “Оқ кема” асарлари асосида): Фил.фан.номз... дисс. автореф. –Тошкент, 1994. –26 б.

⁶⁸Баракаев Р. XX аср бошларидаги ўзбек болалар адабиёти ва Абдулла Авлоний ижоди: Фил.фан.номз... дисс. –Тошкент, 1994. –166 б.

⁶⁹Жамилова Б. Ўзбек болалар публицистикаси ва унинг ривожланиш тамойиллари: Фил.фан.номз... дисс. –Тошкент, 2004. –155 б.

⁷⁰Сафарова Н. Ўзбек болалар ўйин фольклорининг жанрий табиати, генезиси ва бадиий хусусиятлари: Фил.фан.номз... дисс. –Тошкент, 2005. –166 б.

to study the innovations and research in Uzbek children's storytelling in terms of genre, methodological aspects of ensuring artistic attractiveness through the works of Nosir Fozilov, Latif Mahmudov, Anvar Obidjon;

to identify the peculiarities of the image of the national morals in the stories of Nosir Fozilov, Latif Mahmudov, Anvar Abidjon for children in connection with the analysis of the writers' worldview, methods, skills;

to highlight the methodological diversity, the uniqueness of artistic skills, and the achievements and shortcomings in the development of children's storytelling through the study of the period and the hero's interpretation in the works of these writers;

to substantiate the role of the creative laboratory in determining the storytelling skills of Nosir Fozilov, Latif Mahmudov, Anvar Obidjon in the construction of the plot and the stylistic and compositional impact of the story.

The object of the research is the children's stories of Nosir Fozilov, Latif Mahmudov, Anvar Obidjon.

The subject of research is to determine the stages of development of this genre through the study of artistic style and the issue of the hero in the Uzbek children's story of the twentieth century.

The research methods. Methods of comparative-typological, sociological, biographical analysis were used to cover the research topic.

The scientific novelty of the research is:

it is defined that, the theoretical foundations of Uzbek children's storytelling, methods of expression and image, the formation and development of a vivid national hero were based on the traditions of Uzbek folklore, classical Eastern literature, Russian and Western literature have been illustrated in the stories of Nosir Fozilov, Latif Mahmudov, Anvar Obidjon;

it is substantiated that the vitality and authenticity in the interpretation and depiction of Uzbek children's stories, the reflection of the style of expression in accordance with the artistic text, sometimes the imaginary, sometimes the reality of life, sometimes light humor, sometimes profound philosophy are connected with the writer's biography, worldview, uniqueness of approach, the ability to choose the protagonist and reality;

the high art of the twentieth century Uzbek children's stories, providing the expressiveness, the interpretation of different periods and heroes, the traditional and originality, artistic skill and individual approach, which are the product of the writer's creative research in finding his own style in the image of the national psyche are proved in the example of the stories of Nosir Fozilov, Latif Mahmudov, Anvar Obidjon;

it is based on the importance of the writer's approach to the selection of events, themes and images related to the biography in the unique stylistic-compositional and plot construction of children's stories, which play an important role in ensuring the artistic and aesthetic value, vitality, impact of the work.

The practical results of the research are as follows:

the second half of the XX century - the beginning of the XXI century studied the process of research and renewal in children's literature through the analysis of the issue of style and heroism in Uzbek children's storytelling;

the diversity of methodological and genre features of Uzbek children's storytelling through the interpretation of reality, the analysis of the works of the writers who differ in the methods of expression in the creation of the protagonist;

the analysis of the works highlights the validity of the interpretation of the period and the protagonist, the description of national characteristics on the basis of the possibilities of the story genre, the theoretical aspects of the interpretation of reality based on the characteristics of children's age;

through the comparative study of the works of writers of different styles, the peculiarities of the methodological-compositional and plot construction are analyzed, and the achievements and shortcomings of the Uzbek children's storytelling are based.

The validity of the research results is determined by the correctness of the problem, the appropriateness of the approach and methods used, the theoretical data based on scientific sources, the application of theoretical ideas and features in practice, the conclusions based on comparative-typological, sociological, biographical analysis methods.

Scientific and practical significance of the research results:

The scientific significance of the research results is that the dissertation is based on the theoretical foundations of Uzbek children's storytelling, style and genre, period and protagonist, methodological-compositional and plot construction. can be used in the organization of classes, special courses and seminars.

The practical significance of the research results in the creation of the theoretical basis of Uzbek children's storytelling. The results of the dissertation will also serve to improve research and development in the disciplines "New Uzbek Literature", "Literary Theory", "Modern Literary Process and Uzbek Literary Criticism", "Fundamentals of Artistic Analysis", "Children's Literature".

Implementation of the research results. Based on the study of the works of Nosir Fozilov, Latif Mahmudov, Anvar Obidjon in Uzbek children's storytelling on the subject of artistic style and heroism:

analyses of the genre features, methodological problems of Uzbek children's storytelling, the genesis and theoretical foundations of storytelling have been used in the fundamental project conducted at Fergana State University for 2017-2020 OT-F1-100 "Theoretical and practical improvement of socio-cultural activities of children with disabilities on the basis of artistic creativity." (reference of the Ministry of Higher and Secondary Special Education No. 89-03-4856 of November 20, 2020). As a result, it was used in the preparation of the second chapter "The description of the national spirit in the Uzbek children's story" of the educational manual "Education of a modern harmoniously developed person - the need of the period";

the results of the dissertation on the diversity of images and interpretations of children's stories, the important role of the writer's style in the development of expression have been used in the fundamental project "Development of methods and methodology for the formation of popular linguistic culture" OT-F1-18 for 2017-2020 at Andijan State University in order to form the views on the impact of social, cultural, national factors on the communication process, to determine the structural manifestations and bases of children's speech, on the etymology of words used in children's speech (Ministry of Higher and Secondary Special Education November 20, 2020 89-03-4856). As a result, the specificity of the use of children's speech in various discourses has served to explore differences in adult speech. Aspects of raising the scientific-practical analysis of the social and age strata of language to a new level are covered;

the scientific point of view and conclusions on the problem of style and genre features in Uzbek children's storytelling, the image of the national morals, the interpretation of the period and the hero, the peculiarities of plot construction, stylistic-compositional, artistic features have been used in the programs "Eternal environment", "Value", as well as in the preparation of the script of the radio program "Spirituality - the mirror of the soul" (reference of the Fergana regional television and radio company dated November 2, 2020 No 12-01 / 107). As a result, the content of the materials prepared for these television and radio broadcasts has been improved, enriched spiritually, enlightened and artistically with scientific evidence, and its popularity has increased.

Approbation of the research results. The results of the study were discussed at 5 international and 7 scientific conferences.

Publication of the research results. 20 scientific works have been published on the topic of the dissertation. 6 articles have been published in the journals recommended by the Higher Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan, including 4 in national and 2 in foreign journals.

The structure and volume of the dissertation. The content of the dissertation consists of an introduction, three main chapters, a conclusion, a list of references. The total volume is 143 pages.

MAIN CONTENT OF THE DISSERTATION

In the introductory part of the dissertation work the topicality and actuality, the aim and tasks, the object and the subject of it, its appropriateness to the basic directions of the development of the science and technologies, the scientific novelty of the research and the practical results, the practical and theoretical value of the obtained results are revealed; the data of implementing the results of the research into the practice, the structure of the dissertation and the list of published works are given.

The first chapter of the dissertation, entitled "**Theoretical Foundations: Style and Genre**", analyzes the long history of Uzbek children's storytelling, the formation and renewal of Uzbek folklore and classical literature in the early twentieth century under the influence of Western and Russian literature. The first

paragraph of the chapter, “**The Problem of Style**”, discusses the importance of stylistic diversity in artistic creation, especially in the development of Uzbek storytelling.

Style “is one of the most important categories of poetics; the general principle that determines the formal construction of a work of art in one form or another. It is an anthropological category, that is, a category related to the creative personality, which determines his creative individuality”⁷¹. It is “a peculiar way of a writer's use of language by a work or literary genre”⁷². Also, “... in modern literature, the term style has two meanings - a way of expressing a particular writer and a group of writers”⁷³. The concept of “style” in different senses - the broadest and narrowest: important aspects of the development of literature at one time or another (style of a particular period), different artistic methods and trends (classicism, sentimentalism, romanticism, etc.), the originality of the work of a particular writer (L. Tolstoy, Chekhov, Gorky style), and finally the peculiarities of a particular work⁷⁴.

Abdurauf Fitrat said, “When the poet's forms of imagination, thought, and understanding are complete, a style of his own will emerge. The role of style in literature is huge, very important. The ideas in a work are in the style of a force that can teach us the meaning of information without expressing it to us”⁷⁵.

Anvar Obidjon raised Uzbek children's storytelling to a new level with his unique style of painting, which is full of light humor. His stories are characterized by a succinct expression, a light humorous imagery, and vivid interpretations. “Anwar Abidjan looks at the being - the creature, the moon, the sun, the stars, the constant movement - with the innocent eyes of a child. Creates a mature, long-lasting work. Children's literature has its own taste, language and style”⁷⁶. Anwar Abidjan, who has studied insects, birds, animals and plants for a long time, has brought his children's works to a realistic image with a deep sense of humor, free from simplicity and limited to a “kitten-puppy” image, which is also a peculiar feature of the writer. His 1978-1983 series, “Curiosities Around Us”, sheds light on more than twenty animals and insects in their own language. This, in turn, serves to awaken in children a love for nature, creatures. The writer is always neutral in the image. In his interpretation, there are no harmful insects or predators. Each of them has its place in nature and fights for life. The author also gives information about their way of life by narrating in the name of puppy, fox, goat, jackal, kitten, mule, pig, crow, magpie, ant.

The author of the story “The Adventures of a Fly” included a note called “small novel-tragedy” and gave the form of the novel in small parts and chapters. In this way, the author seems to be criticizing works that do not correspond to

⁷¹Куронов Д., Мамажонов З., Шералиева М. Адабиётшунослик луғати. –Тошкент: Akademnashr, 2010. –Б.339.

⁷²Ўзбек тилининг изоҳли луғати. Икки томлик. Иккинчи том. –Москва: Рус тили, 1981. –Б.281.

⁷³Хотамов Н., Саримсоқов Б. Адабиётшунослик терминларининг русча-ўзбекча изоҳли луғати. –Тошкент: Ўқитувчи, 1983. –Б.310.

⁷⁴Абрамович Г.П. Введение литературоведение. –Москва: Просвещение, 1975. –Б.266–267.

⁷⁵Абдурауф Фитрат. Танланган асарлар. IV жилд. –Тошкент: Маънавият, 2006. –Б.17

⁷⁶Расулов А. Ўзлик сари йўл. –Тошкент: Adib, 2012. –Б.11.

some novel genres. Flies move, think, communicate in a story like humans. This creates a humorous image. In the story "The Adventures of a Football Ball", Anvar Abidjan describes the events with a ball through its memories. The writer criticizes those who are hindering the development of football through the story of a hen collecting eggs in a cage where coins are buried by Akmal, the main protagonist of the story, to buy a black soccer ball⁷⁷.

The paragraph of the dissertation analyzes the images of Nosir Fozilov's story "Tributary", the realistic style of depiction, the peculiarities of the writer's style in the interpretation of the reality. The peculiarities of the writer's style in the story are: he builds the events on the basis of the impressions he saw, felt, witnessed, that is, he created an artistic reality from the reality of life; the vitality of the image style in the interpretation of the protagonist and characters; ensures authenticity in the depiction of time and space. As Nosir Fozilov noted, "Not all children's works are children's literature. It is necessary to write a work for children that reflects the child's character, behavior, aspirations and dreams"⁷⁸.

The study also examines the features of the writer's style through the analysis of the images of Latif Mahmudov's story "Snowman's mission".

The analyses of Anvar Obidjon's realistic interpretation of the reality based on childhood impressions, Nosir Fozilov's use of realistic lines in the image of the period and the protagonist, Latif Mahmudov's main style of life and vitality have been taken place in the dissertation.

In the second paragraph of the chapter, entitled "**Features of the genre**", the development of the Uzbek children's storytelling in the twentieth century, based on specific innovations, in the development of which Cholpon, Hamza, A. Avloni, G. Gulom, Oybek, A. Qahhor, Botu, Elbek, H. Olimjon, Z.Diyor, A.Mukhtor, Sh.Sa'dulla, O.Yakubov, S.Ahmad, H.Tukhtaboev, H.Nazir, N.Fozilov, L.Mahmudov, A.Obidjon and many others had taken place. The Dictionary of Literary Criticism provides information about the genre features of the story as follows: "... usually the protagonist writes one (sometimes interrelated, several short-lived) events from his life. The events described need to be small in a short period of time, the plot simple, the number of characters involved ... The story underlying the events needs to be complete. For that, it must have its own beginning and end. In describing a whole story, the narrator reveals the essence of the story, or the character through it"⁷⁹. Furthermore, "Usually the plot of most stories is tight, the events are maximally centered around the author's aesthetic intent. The need for rapid growth of the plot requires a small number of characters in it ... There are almost no episodic characters in the story, and even if they are included, they go beyond the scope of the image, as they can stimulate the development of the plot. In the story there is a parallel plot line, the author has no retreats, the protagonist is described more now, his past is written only when it is

⁷⁷ Анвар Обиджон. Олтин юракли автобола. –Тошкент: Ёш гвардия, 1998. –Б.113.

⁷⁸ Фозилов Н. Ношир ва Носир сўзи. – Тошкент: O'zbekiston, 2015. – Б.19.

⁷⁹ Куронов Д., Мамажонов З., Шералиева М. Адабиётшунослик луғати. – Тошкент: Akademnashr, 2010. – Б.339.

absolutely necessary for the development of the plot ... ”⁸⁰. However, the story described in the story is different from other genres of the epic genre. although they do not differ, they differ in the size of the image, the plot, and the relative simplicity of the composition, and the fact that the narration is carried out mainly by one person⁸¹”. As Anatoly Aleksin rightly points out, “The most important thing in literature is that a person can create a living character. In Latif Mahmudov's book, we find the same character of people (both young and old)! ”⁸²

Latif Mahmudov's stories “Grandmother”, “A spoonful of soup”, “Guest-guest”, “Cat”, “Friend until ninety years”, “Goalkeeper”, “Three sisters”, “Cruel girl”, “Skinflint” are intended for children of preschool age. L.Mahmudov's story "Woe to the lazy" tells the story of school-age children.

The ideas put forward during the chapter are developed and substantiated on the basis of scientific and theoretical views of V.G. Belinsky⁸³, L.N. Tolstoy⁸⁴, H. Hamidi, Sh. Abdullaeva, S. Ibrokhimova⁸⁵, N. Safarova⁸⁶, N. Yakubov⁸⁷.

Anvar Abidjan's story "Gulikhon's Flower garden"⁸⁸ is dedicated to preschool children acquainting them with the world of insects and plants. According to A. Sabirdinov, “The poet, who is currently seeking to constantly update the form and content of the poem, has achieved a number of successes, adapting it to the traditions of Uzbek folklore, classical and world literature. It is not surprising that these successes in the works of the poet express the words of the people in a vivid, vital, popular way, in their deep philosophy, in the image of reality, which at first glance seems simple, in the depiction of painful events with a smile”⁸⁹. Indeed, in prose, as in poetry, Anvar Obidjon combines the traditions of Uzbek folklore, classical and world literature, and achieves a vivid, realistic, simple expression of children's reality. As Sh.Odiljon noted, whether you say "Pitball" or "Patiydin", in short, all of them have originality, sweetness, special style, art of speech and humour typical to the valley. The use of specific dialectal forms in pronouncing the *television*, *the screen* seems to suit only Anvar Abidjan from Poloson. His protagonists have an interesting character different from each other, while the names corresponding to their character enrich each work even

⁸⁰Қозокбой Йўлдаш, Муҳайё Йўлдош. Бадий таҳлил асослари. –Тошкент: Камалак, 2016. –Б.244-245.

⁸¹Ҳотамов Н., Саримсоқов Б. Адабиётшунослик терминларининг русча-ўзбекча изоҳли луғати. –Тошкент: Ўқитувчи, 1983. –Б.310.

⁸²Алексин А. Ҳам кувнок, ҳам жиддий китоб // Қаранг: Маҳмудов Л. Дангасанинг ҳолига вой. –Тошкент: Ёш гвардия, 1989. –Б.3.

⁸³Белинский В.Г. Адабий орзулар. Адабий-танкидий мақолалар.–Тошкент: Ф. Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1977. –Б.229.

⁸⁴Шермухамедов П., Турсунов Ж., Сафаров О., Эгамов Х. Ўзбек болалар адабиёти. – Тошкент: Ўқитувчи, 1976. –Б.10.

⁸⁵Ҳамидий Х., Абдуллаева Ш., Иброҳимова С. Адабиётшунослик терминлари луғати. –Тошкент: Ўқитувчи, 1970. –Б. 172.

⁸⁶Сафарова Н. Ўзбек болалар ўйин фольклорининг жанрий табиати, генезиси ва бадий хусусиятлари: Фил. фан. номз... дисс. –Тошкент, 2005. –Б.16.

⁸⁷Ёкубов Н. Болаларга эстетик тарбия беришда табиатнинг роли (Ота-оналар ва боғча тарбиячилари учун методик қўлланма). –Тошкент: Ўқитувчи, 1980. –Б.34.

⁸⁸Anvar Obidjon. Kezargon Boychechak. Кезаргон Бойчечак.–Toshkent: Cho'lp'on nomidagi nashriyot - matbaa uyi, 2016.–Б.5.

⁸⁹Юкоридаги манба –В.5.

more, as if a person is striving for treasure, rushing to turn the next page. Names such as "Topindik aga", "Surobkhoja", "Urtanvoy", "Boysin novcha", "Shoir Nashvatiy", "Mashmashahon", "Marmarkozi", their actions and words testify to the literary ingenuity and breadth of the writer's creative imagination. The master's humorous works are not based on laughter and humor. They are sometimes bitter, sometimes sweet, hidden the truths they find in life. Every work is directed against some evil, pessimism. The reader watches this delicate point, the intersection of laughter and truth, with joy, deep thought, and the view of an eagle⁹⁰”.

The protagonists of Nosir Fozilov's story "In the Garden" are children experiencing the hardships of the steeps. The words of the People's Writer of Uzbekistan Odil Yakubov "Nosir Fozilov knows one of the most difficult" secrets "of art - the secret of creating a picture in one or two phrases"⁹¹ can be fully applied to this story. The events in the play take place in September of the year 1935. The story takes place at a time when the repressive policies of the Soviet era were intensifying, famine was rampant, and there was a shortage of school supplies and books for children in schools. Professor Y.Solijonov told that “Nosir Fozilov’s stories devoted to children "Cancer", "Stream", "Robinsons", "Horror", "Image", "Grandchildren of the Mischief-maker" are famous by contribution to Uzbek literature, in particular, the story “With the bird’s wings”, depicting the fate of the great writer and literary man Tokhtasin Jalolov”⁹².

Thus, Latif Mahmudov's children's stories are characterized by compactness of the genre, their age-appropriate, didactic impact, accurate interpretation of reality on the basis of childhood impressions, effective use of image conciseness in the interpretation of time and space. Latif Mahmudov reflects the peculiarities of children's character through their words and deeds, while Anvar Obidjon reflects their vivid image through the active use of words in children's speech in his works.

The second chapter of the dissertation is devoted to the study of "**Issues of time, spirituality and art**" and consists of three paragraphs. In the first paragraph, entitled "**Interpretation of time and hero**", Nosir Fozilov describes the heroes of his time as children of his time, as well as the writer's experiences, the realities of his time, the image of people through the eyes of a child. According to Odil Yakubov, “Nosir Fozilov's childhood passed during the war. Like his heroes Haydar and Ganisher (the heroes of the story "My beauty" - A.O.), he planted wheat in the steppe, gathered harvest, formed a "donkey caravan" and transported wheat to the state warehouses. That is why from his stories come the fiery breath of that time, the heat of the steppe sun, the pessimistic looks of children who lost their fathers who went to the war, their sufferings make you suffer, excite and inspire you. In Nasir's works, the unique language, image and traditions of the Uzbeks of Turkestan are very clearly felt ... ”⁹³ Analyzing the

⁹⁰Шавкат Одижон. Анвар Обиджон. // – Жаҳон адабиёти. –2015 йил. 6-сон. –Б.2020.

⁹¹Ёкубов О. Болалик адиб қаламида // Қаранг: Фозилов Н. Гира-шира шомдан оппоқ тонгача. –Тошкент: Ғ.Ғулом номидаги нашриёт-матбаа уйи, 2017. –Б.100.

⁹²Солижонов Й. Лирика латофати, насринг назокати. –Тошкент: Адабиёт учқунлари, 2018. –Б.76.

⁹³Ёкубов О. Болалик адиб қаламида // Қаранг: Фозилов Н. Кичкина деманг бизни... –Тошкент: Ёш гвардия, 1977. –Б.2-3

relationship between time and space in a work of art, M. Bakhtin writes: “Artistic chronotope has a strict genre essence. It can be said that genre and genre-specific features emerge precisely through the chronotope. Also, the leading feature of the artistic chronotope is seen in time. The chronotope, as a formal-semantic category, also defines the essence of the human image in the literature. Because the artistic image always has a chronotope-based meaning”⁹⁴. The events in the author's story "My Beauty" also take place during the World War II. The story comes from the author's recollection of events in the 1960s, twenty-two years ago. The qualities of diligence, honesty and patriotism in the character of children such as Haydar, Azam, Ganisher are glorified. U. Jurakulov writes about the role of human image in the formation of the history of the story and the characteristics of the genre: “Man and theology, man and man, man and nature, man and past, man and future spiritual, enlightenment, psychological, domestic, social, economic and etc. relationships are a key factor in the birth of a work of art in general, and a story genre in particular. As long as a person has a need to tell and listen, the story will live on as well. The story genre, as a syncretic form of all literary genres, synthesizes elements of lyricism, drama and epic, as well as superficially unethical, but essentially universal, and therefore rich in literary, philosophical and divine elements”⁹⁵.

In Nosir Fozilov's story "Uncle Malchik" the events take place in Mirzachul. The events are narrated by the fifteen-year-old Mosa. In the story, a characteristic feature of Nosir Fozilov's style is the harmonious embodiment of the protagonist through the harmonious depiction of the hero's character, portrait, lines related to the past.

The story of Nosir Fozilov's "Stone" is also based on the memoirs of 43-44 year old Hadji Murad on his past days when he was 13-14 years old. The story convincingly reflects the feelings of patriotism, sincerity, hatred of fascism of the famous Kazakh wrestler Khadjimukon Mungaytpasov. It is known that in K. Abdukadirov's story "Khajimuqon" the wrestler's real name was Mukon. When he went to the wrestling contest to Istanbul and visited the great mosque there, the Turkish priest put the Turkish cap on his head saying “This is the mother of all the Moslems, the person, steeped in it, becomes khadji, now you are Khajimukon”⁹⁶. In Russia, he is known as Black Ivan.

The protagonist of Latif Mahmudov's story “Seagulls”⁹⁷ depicts the tragic fate of Mazay Baba's family, the hatred of war, the idea of glorifying the preservation of birds. The writer manages to convincingly and impressively depict the picture of the period, the image of the characters, by exaggerating the image of nature and the inner world of the heroes in the story. As academician S. Mamajonov rightly noted, “Latif's success in storytelling is that he follows the path of analyzing the psychological state of children, describing the changes in their

⁹⁴Бахтин М. Романда замон ва хронотоп шакллари. –Тошкент: Akademnashr, 2015. –Б.44.

⁹⁵Жўрақулов У. Назарий поэтика масалалари: Муаллиф. Жанр. Хронотоп. – Тошкент: Ғ. Ғулум номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2015. – Б.320.

⁹⁶Абдуқодиоров К. Ҳожимуқон. –Тошкент: Ёш гвардия, 1971. –Б.118.

⁹⁷Маҳмудов Л. Эски дугторнинг сирлари. –Тошкент: Ёш гвардия, 1979. –Б.5.

character and the circumstances that led to it. He can find in each story a vital but interesting narration, a funny situation, and an integral connection with the inner collection of children, the conflict associated with the clash of characters. Latif is able to derive important moral and social content from the character of children, which from the outside seems as a simple game, "mocking"⁹⁸.

In short, in the stories of N.Fozilov, L.Mahmudov, the image of the period and the hero is impressive with its vivid, realistic, simple expression. In N.Fozilov's works the period of the war and the interpretation of the heroes are distinguished by the accuracy, tiny details, while in the works of L.Mahmudov the heroes appear through the description of morals in accordance with the realities of the postwar period.

In the second paragraph of the second chapter, the problem of "**National Spiritual Image**" is studied. As academician N.Karimov noted, "A true work of art is written not only to bring to the reader's attention the events that are built on the plot, but also for artistic purposes embedded in the logics of these events"⁹⁹.

It is known that "literature, which is closely connected with the life of the people, vividly reflects its unique traditions, psychology, way of life and mode of life. Reflecting such characteristics of each nation creates the nationality of literature"¹⁰⁰. The heroes of Anvar Abidjan's stories show that he is a child of the nation with his way of thinking, behavior and habits. The author is also attractive in his works with the successful use of dialectal words and phrases found in oral speech in the text. As Professor A. Rasulov noted, "Children's writers have always and everywhere followed one important rule: to live is a great blessing. Not everyone is fortunate enough to live. Every living thing has passed through the list of the Creator. Humans have no right to trample on a creature. Anwar Abidjan deliberately depicts insects such as aphids, beetles, mosquitoes, fleas, butterflies, slugs, cockroaches, ants. Aphids, for example, are extremely small, slow-moving, with hundreds or thousands of insects per leaf. It is a vermin. But the poet does not openly insult this tiny creature. He doesn't even praise"¹⁰¹.

The characters and heroes in Anwar Abidjan's stories evaluate reality based on their lifestyle. In particular, they demonstrate individuality with their speeches. As Professor Y. Solijonov rightly noted, "Every work is conditionally the fruit of creative thinking. This way of thinking is manifested in a unique way through speech, and acquires a bright expressiveness, objectivity, and ambiguity as required by literary types and genres. The scenes of life expressed in the system of figurative expressions in the works of high aesthetic value, although very simple on the surface, are usually very complex"¹⁰². Anwar Abidjan's series of short stories under the general title "Curiosities around us" also tells about various insects and animals, birds and their habitats in a way that children can understand

⁹⁸Мамажонов С.Эзгу ният йўлида. // Махмудов Л. Жасур болалар. –Тошкент: Ёш гвардия, 1973. –Б.5.

⁹⁹ Каримов Н. XX аср адабиёти манзаралари. –Тошкент: O'zbekiston, 2008.– Б.185.

¹⁰⁰Шукуров Н., Ҳатамов Н., Холматов Н., Махмудов М. Адабиётшуносликка кириш. –Тошкент: Ўқитувчи, 1979. –Б.64-65.

¹⁰¹Расулов А. Ўзлик сари йўл. –Тошкент: ADIB, 2012. –Б.12.

¹⁰²Солижонов Й. Нутқ ва услуб. –Тошкент: Чўлпон, 2002. –Б.32.

in their own language. It is well known that there is a tradition in the literature of depicting animals as images and interpreting them with a symbolic meaning to birds and insects. It is safe to say that this aspect, which gave the national spirit to the works of Anvar Abidjan, in particular, ensured the vitality and impact of the expression. Literary critic A. Rakhimov's views on the use of letter symbols as a figurative tool in Eastern literature are particularly characteristic: "Not all national figurative means have lived in the same way. Some of them appear under certain conditions and die as a figurative means when they realize their potential. Letter art was one of the most common artistic means in Uzbek classical literature. At the same time, the letter symbols of the old Uzbek alphabet and their points are active and are considered to be one of the most vital means of creating an image in poetry. Some of them have a stable meaning and have a traditional character"¹⁰³. One of the traditional means of national imagery is the art of speaking of animals, birds, plants and insects like humans. In the classical literature of the East, the art of *intaq*, which means "speaking," implies the utterance of animals or inanimate objects in a work of art in the manner of human beings"¹⁰⁴. For example, in Anvar Abidjan's "Story of the Donkey" we see the way of thinking of a child in the image of the Donkey, who does not have a clear idea of natural phenomena. Or the reference to the children's game "Camel" in "The Story of the Bumblebee" also gave nationality to the image of the protagonist of the story. In "The Story of the Coackroach", "The Story of the Turtle", and "The Story of the Calf", animals and insects take on the appearance of oriental people and express their national spirit by giving information about their way of life and behavior. Literary critic K. Yulchiev, who made an in-depth analysis of Anvar Abidjan's "needleform" (single-line) poems, came to the following conclusion: In general, the philosophical-aphoristic «needle-forms» reflect the psychology of the writers, the characters, the speed of the plot of the works, writer's versatile thought, play on words, a deep wisdom¹⁰⁵". We see similar aspects in Anvar Abidjan's children's stories.

This chapter analyzes the beginning of the events in the story of Nosir Fozilov "Foal"¹⁰⁶ with the depiction of the national picture, as well as the speech of national heroes in the work, the way of thinking, children's respect for adults.

The third paragraph of the second chapter is entitled "**Artistic Features**".

In this paragraph, the effectiveness, persuasion, attractiveness and the artistic highness of children's stories in accordance with the age characteristics of children have been elucidated through analyses of the stories by N.Fozilov, L.Makhmudov and A.Obidjon. Also, "... the shortcomings of an artistically weak work cannot be covered by its ideological significance and relevance, such a work cannot be considered a full-fledged work of literature"¹⁰⁷. It is well known that "this type of

¹⁰³Сафар Очил, Азим Раҳим. Замин ва замон садолари. –Тошкент: Ф. Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1985.–Б.174.

¹⁰⁴Ҳоҷиаҳмедов А. Шеърӣ санъатлар ва мумтоз кофия. –Тошкент: Шарқ нашриёт-матбаа концерини Бош таҳририяти, 1998. – Б.41.

¹⁰⁵Йўлчиев К. Типологик ўхшашликлар: бирлик ва учлик. Монография. –Тошкент: Turon zamin ziyo, 2016. –Б.89.

¹⁰⁶Фозилов Н. Кичкина деманг бизни... Қисса ва ҳикоялар. – Тошкент: Ёш гвардия, 1977. –Б.47-51.

¹⁰⁷Коллектив: Адабиёт назарияси. Икки томлик. Биринчи том. – Тошкент: Фан, 1978. –Б.410.

small-scale literary work (meaning a story - A.O.) describes a particular event in a person's life and does not describe in detail the events that took place before or after that event.

The mastery of the storyteller is that he takes a small episode from a person's life and describes important aspects of life in this concise way”¹⁰⁸. Naturally, the peculiarities of the above story emerge in the picture and portrait depiction, which are created through artistically carefully constructed sentences, phrases, pronunciations, and pictorial means.

The reason why Anwar Abidjan's works are peculiar to children and educated is also related to the above-mentioned aspects. In this regard, Professor N. Vladimirova's remark “The processes taking place in today's Uzbek storytelling are complex and diverse. On the one hand, a strong connection with national traditions allows them to move freely within the boundaries of small genres, and on the other hand, the study of Western and Russian literature provides a great opportunity to diversify forms in the genre range, ”¹⁰⁹ can be referred to the children's stories by Anwar Abidjan.

The protagonists of Nosir Fozilov's stories are hard-working, honest and straightforward children who endure the hardships of life side by side with adults, who love their homeland. They are children who, without realizing that the one-sided policy of the Soviet government has thrown the elder and the child into the whirlpool of labor, and that the good moments of their childhood are wasted on endless work, are deprived of education and knowledge. The story of N. Fozilov "Granddaughter" is widely analyzed in the paragraph.

The third chapter of the dissertation is entitled "**Plot and compositional harmony.**" The plot of children's stories should be concise, simple, built on knot-based reality. In the stories of N.Fozilov, L.Mahmudov, A.Obidjon we see that the great attention is paid to the above-mentioned aspects. At this point, the term "Children's Literature" implies a playful, noisy educational work that corresponds to the age characteristics of children, informs the young reader about the events in nature and society. That is why our poets and publishers write humorous poems and stories about humorous, funny, playful and resourceful children; re-discover the flora and fauna with the astonishing gaze of children; they write fairy tales and parables as examples of birds and mammals;

Homeland - the Holy Mother, like shedding the umbilical blood, creates poems and epics in the spirit of devotion to the land, honoring teachers and parents; works praising school, books, and various other teaching aids that encourage children to enjoy the light of knowledge and enlightenment, and so on. Of course, the fact that each of these topics is lifelong and that children always occupy a significant place in the product of our literature does not require proof.

¹⁰⁸Хамидий Х., Абдуллаева Ш., Ибраимова С. Адабиётшунослик терминлари луғати. – Тошкент: Ўқитувчи, 1970. –Б.274.

¹⁰⁹Владимирова Н. Ҳикоянависликдаги изланишлар // Ўзбек тили ва адабиёти. – 1988. – №6. –Б.13.

But "how do each generation discover these truths, and what is the artistic level of these discoveries?" It is natural that the question is always in front of us"¹¹⁰.

In the first paragraph of the chapter, "**Peculiarities in the construction of the plot**", the children's writer creates characters based on real-life events, highlighting the important role of the plot in providing lines of the period, vividness in the interpretation of characters, logics in every detail and expression. "The plot is a system of interconnected and evolving life events that form the direct content of a work of art. The plot is inextricably linked with the character and plays an important role in art"¹¹¹. Also, "The plot reflects the most important conflicts, contradictions and human relationships that are important for life"¹¹². The plot of Latif Mahmudov's stories is also unique in these respects. As academician S. Mamajonov rightly noted, Latif Mahmudov "... another quality in his stories, narratives and poems is the naturalness and vitality of events, conflicts, as well as children's behavior, attitudes, experiences and characters. Whatever age he writes about (many of his stories are told in the language of his neighbor and protagonist), he looks at and evaluates everything through the eyes and perspective of a child of that age. It can enter the souls of children, they can think through their tongues and mind; then he never leads his heroes with a blanket over his head, but follows them - the logic of the character"¹¹³. Indeed, in Latif Mahmudov's stories, the plot is built on this basis. For example, the events in Latif Mahmudov's story "Brave Children" take place behind the front lines during World War II. The narration of the story from the author's language, in the form of his memoirs, provided a lively, natural, rapid development of the plot - a style typical of the detective genre. "There are such artistic plots in the history of literature: they are built on such a strong and sharp drama, in the result of it, it is difficult to separate the plot elements (exposition, knot, storyline, culmination, solution) ... This type of plot in science" is called concentric plot"¹¹⁴. Latif Mahmudov's story "Brave Children" is also based on a concentric plot.

Latif Mahmudov's story "The truth is good" is based on a chronic plot. It is well known that an artistic plot is called a "chronic plot"¹¹⁵, if it is continued in chronological order. The story of "River" is based on a retrospective plot, the events take place in the 20-30s of the last century during the Civil War. "There are also fictional plots in which the main event begins at the climax, and then the author uses retrospection to illustrate the events leading up to the culmination through the work of the protagonists ... This is called 'retrospective plot' in plot science"¹¹⁶.

¹¹⁰ Баракаев Р., Мамадалимов З. Анвар Обиджоннинг нурли ижоди. // Болалар оламининг шайдоси. – Тошкент, 2017. – Б.20-21.

¹¹¹ Ҳатамов Н., Саримсоқов Б. Адабиётшунослик терминларининг русча-ўзбекча изоҳли луғати. – Тошкент: Ўқитувчи, 1979. – Б.301.

¹¹² Ҳомидий Х., Абдуллаева Ш., Иброҳимова С. Адабиётшунослик терминлари луғати. – Тошкент: Ўқитувчи, 1970. – Б. 212.

¹¹³ Мамажонов С. Эгу ният йўлида // Қаранг: Махмудов Л. Жасур болалар . – Тошкент: Ёш гвардия, 1973. – Б.5.

¹¹⁴ Бобоев Т. Адабиётшунослик асослари. – Тошкент: Ўзбекистон, 2002. – Б.124.

¹¹⁵ Юқоридаги манба. – Б.122.

¹¹⁶ Юқоридаги манба. – Б.123.

Anvar Abidjan's story "The Adventures of a Football Ball" is also extensively analyzed in this chapter.

In short, the story and the protagonist in Latif Mahmudov's stories, the situation and the character are embedded in the plot in a balanced, harmonious way. Nosir Fozilov's stories are based on the writer's childhood memories and focus on the role and importance of artistic truth in making life vivid and vivid. In the stories of Anvar Abidjan, the vital, vivid, moving interpretation of the plot occurs in harmony with the writer's approach to the problems of the time. The main emphasis is placed on the role and importance of artistic reality in making a living, vital, impactful reality.

The second paragraph of the chapter is entitled "**Methodological and compositional features**". The originality of the writer's style is also reflected in how he organizes the composition of the work. As we know, "By the composition of a work of art we mean the placement of parts of the plot, traits and details, artistic and visual means in a certain order according to the ideological and aesthetic purpose of the writer. Thus, the creation and placement of parts of a work of art, details in accordance with the ideological and aesthetic intent of the artist is called the composition of the work of art"¹¹⁷. Also, "... composition is not an element of artistic form, it is, first of all, an action aimed at organizing the components of form in the most convenient way for the formation and expression of artistic content, the principles of its implementation. Due to this practice, the elements of the work are organized in such a way that as a result there are no superfluous elements, each element has its own function in the whole structure and carries a certain ideological and artistic load"¹¹⁸. We can see a certain ideological and artistic load, compositional harmony and integrity of each element in Latif Mahmudov's story "A pound of stone". The protagonists of the story are Vali and Salima, middle school students. The changes in Vali's experiences go hand in hand with the changing spring air image. Professor T. Boboev noted, "Composition is characterized by the laws of life, the writer's worldview, artistic method and style, ideological and artistic intent, the nature of literary types and genres, which are described as an artistic element. Accordingly, each work of art will have its own composition"¹¹⁹. We see the same in Latif Mahmudov's stories. We can see his skill in ensuring the stylistic and compositional originality of the work in the story "On the Road". In the chapter, the plot of this story, the interpretation of the characters, the compositional originality are widely analyzed. "Latif Mahmudov's stories are varied in subject matter. In all of them, children are blowing hot life. In almost all of the author's stories, children are encouraged not to be jealous, to be kind and caring, young and old ("A pound of stone"); to be clean, to follow the rules of hygiene ("Impressed"); to be honest, pure, upright ("Alas"); planting seedlings, gardening ("Cherry"); protection, preservation and devotion to Mother

¹¹⁷Шукуров Н., Ҳотамов Н., Холматов Ш., Махмудов М. Адабиётшуносликка кириш. – Тошкент: Ўқитувчи, 1979. – Б.89-90.

¹¹⁸Куронов Д., Мамажонов З., Шералиева М. Адабиётшунослик луғати. – Тошкент: Akademiashg, 2010. –Б. 141.

¹¹⁹Бобоев Т. Адабиётшунослик асослари. –Тошкент: Ўзбекистон, 2002. – Б.138.

Nature ("Pine", "Turtledove"); There are examples that interest, excite children, such as having a profession worthy of our time ("Shakir's uncle")¹²⁰.

In the stories of Nosir Fozilov, the plot is built on a retrospective basis. Therefore, the composition of his works will be decorated with details and traits, portraits and pictures. The story "Good boy" is told by 6th grade student Kochkar Nazarov. In the creation of the plot and composition of the work, in the interpretation of the protagonists and characters, the writer's memories of his youth, events with people he knew, their portraits and images, habits and character traits served as a basis.

Nosir Fozilov's story "The Bell" takes us back to the realities of the 1930s. The writer begins the story with a description of the clear, spotless, unique nature of the village. The events in the story take place on May 17, 1935. The composition of the work is based on a reality based on a chronic plot, in which at first glance the influence of the socio-political approaches of the 30s is felt. But it should be borne in mind that, regardless of the author's approach to reality, the work has a place as a source of information about recent history, reflecting the contradictions of its time.

CONCLUSION

1. Modern Uzbek children's storytelling as a genre was formed on the basis of the traditions of Eastern classical literature, Uzbek folklore and world literature. In the Uzbek literature of the XX century, new children's stories have passed the path of research and development.
2. Anwar Abidjan's style is characterized by the ability to portray the story in a light humorous way, to interpret the flaws and shortcomings of people in insects and animals in a childlike way. In the writer's pen, even objects think like people, speaking out exposing the flaws of society.
3. The brevity of the image, the simplicity of the plot and composition, the fact that the statement is made by one image are characteristic of Latif Mahmudov's stories. One of the most important aspects of a writer's skill is the ability of children to create works using seemingly ordinary flaws and shortcomings, words.
4. Latif Mahmudov's stories, which have a unique beginning and end, where an optimistic and uplifting style is dominating, are distinguished by a consistent image, compositional integrity, a true interpretation of the protagonists. This, in turn, revealed the sensitivity, the curiosity in the coverage of the subject.
5. Anwar Abidjan is able to transfer the peculiarities of our people's lifestyle, thinking and living to insects, birds and animals. This gave rise to nationalism in the interpretation of the stories, revealing the realities of life and an impressive image, combined with popular words and phrases.
6. The basis of Nosir Fozilov's stories for children is to reflect the image of our people, which embodies the qualities of the ability to be ashamed of their shortcomings, forgiveness, thoughtfulness, glorification of education. These stories

¹²⁰Суюмов А., Жумабоев М. Болалар адабиёти. Махсус ўрта ўқув юртлири учун қўлланма. –Тошкент: Ўқитувчи, 1995. –Б.214.

play an important role in instilling in children a hatred of flaws and feelings of love for our great writers.

7. Nosir Fozilov's style is characterized by the creation of realistic, vital, vivid, moving interpretations of the period and heroes in stories based on childhood memories. In the realistic depiction of the life behind the front lines during the Second World War, the use of details, portraits, speeches and actions of people of different appearances will be important.

8. The rapid development of the plot is typical of Latif Mahmudov's detective story "Brave Children". In Nosir Fozilov's story "Kokyol" based on a chronic plot, the events are smooth and calm.

9. While the depiction of reality on the basis of real life is typical for Nosir Fozilov's stories, the ability to turn invented events into artistic reality is typical for Latif Mahmudov's works. The narrator of Nosir Fozilov's stories thinks like an adult and evaluates the events. In Latif Mahmudov's works, the author narrates the events and evaluates the events through the eyes of a child.

10. The harmony in the interpretation of artistic detail, pictures, moods the originality was created in the compositional structure of the Latif Makhmudov's stories. The harmony in portraiture, landscaping, artistic detail, visual means illustrate a clear expression in the stories of Nosir Fozilov, a childlike convincing interpretation of reality.

**НАУЧНЫЙ СОВЕТ DSc. 03/30.12.2019.Fil.05.02 ПО ПРИСУЖДЕНИЮ
УЧЁНЫХ СТЕПЕНЕЙ ПРИ ФЕРГАНСКОМ ГОСУДАРСТВЕННОМ
УНИВЕРСИТЕТЕ**

ФЕРГАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

АБОБАКИРОВА ОДИНА НАБИЕВНА

**Проблемы художественного стиля и героя в рассказах для детей
узбекских писателей (на примере творчества Н.Фозилова,
Л.Махмудова и А.Обиджана)**

10.00.02 – Узбекская литература

**АВТОРЕФЕРАТ ДИССЕРТАЦИИ ДОКТОРА ФИЛОСОФИИ (PhD) ПО
ФИЛОЛОГИЧЕСКИМ НАУКАМ**

Фергана – 2021

Тема диссертации доктора философии (PhD) зарегистрирована в Высшей аттестационной комиссии при Кабинете Министров Республики Узбекистан за №B2019.3.PhD/Fil.954.

Диссертация выполнена в Ферганском государственном университете.

Автореферат диссертации на трёх языках (узбекский, английский, русский (резюме)) размещен на веб-странице Ферганского государственного университета по адресу: www.fdu.uz и в Информационно-образовательном портале «Ziynet» www.ziynet.uz.

Научный руководитель: Сабирдинов Акбар Гафурович
доктор филологических наук

Официальные оппоненты: Таджибаева Мукаддас Абдурахимовна
доктор филологических наук

Баракаев Рахматулла
кандидат филологических наук, старший научный сотрудник

Ведущая организация: Кокандский государственный педагогический институт

Защита диссертации состоится «19» 10 2021 года в 14⁰⁰ часов на заседании Научного совета DSc. 03/30.12.2019.Fil.05.02 при Ферганском государственном университете по адресу: 100151, г. Фергана, улица Мураббийлар, 19. Тел.: (99873) 244-66-02; факс: 99873) 244-44-01; e-mail: info@fdu.uz

С диссертацией можно ознакомиться в Информационно-ресурсном центре Ферганского государственного университета (зарегистрирована под №30)

Адрес: 100151, г. Фергана, улица Мураббийлар, 19. Тел.: (99873) 244-71-28

Автореферат диссертации разослан «7» 10 2021 года.
(протокол рассылки №36 от «7» 10 2021 года)

Ш.М.Искандарова
Председатель научного совета по присуждению ученых степеней, доктор филол.наук,

М.Т.Зокиров
секретарь научного совета по присуждению ученых степеней, кандидат филол.наук, доцент

З.Б.Кабилова
Зам.председателя научного семинара при ученом совете по присуждению ученых степеней, доктор филол.наук.

Введение (Аннотация диссертации доктора философии (PhD))

Целью исследования является анализ роли и значения произведений Насыра Фазылова, Латифа Махмудова, Анвара Обиджона в развитии и становлении узбекского детского повествования в XX веке, своеобразии и общности их стилей, проблемы мастерства в интерпретации героев.

Объектом исследования были выбраны детские рассказы Насыра Фазылова, Латифа Махмудова, Анвара Обиджона.

Предметом исследования является определение этапов развития этого жанра через изучение художественного стиля и проблемы героя узбекского детского рассказа XX века.

Научная новизна исследования состоит в следующем:

доказано, что теоретические основы узбекского детского повествования, способы изображения и описания, формирование и развитие яркого национального героя, основываясь на традициях узбекского фольклора, классической восточной литературы, русской и западной литературы были впервые выявлены в произведениях Насыра Фазылова, Латифа Махмудова, Анвара Обиджон;

определено, что живость и достоверность в интерпретации и изображении узбекского детского повествования, отражение стиля изложения в соответствии с художественным текстом, иногда жизненной реальности, иногда легкого юмора, иногда глубокой философии, связаны с биографией писателя, мировоззрением, уникальностью подхода, умением выбора главного героя и воспроизведение реальности в произведении;

установлена непосредственная связь высокого искусства узбекского детского повествования XX века, обеспечивающая экспрессивность, интерпретации разных периодов и героев, традиционность и самобытность с художественным мастерством и индивидуальным подходом, которые являются продуктом творческих поисков писателя в поиске собственного стиля в изображении национального духа посредством произведений Насыра Фазылова, Латифа Махмудова, Анвара Обиджон;

обоснована важная роль подхода писателя к выбору событий, тем и образов, связанных с биографией в обеспечении уникального стилистически-композиционного и сюжетного построения, художественно-эстетической ценности и жизненности детских рассказов.

Внедрение результатов исследований. По результатам исследования, основанного на изучении произведений Насыра Фазылова, Латифа Махмудова, Анвара Обиджона в узбекском детском повествовании на тему художественного стиля и героизма:

данные о жанровых особенностях, методологических проблемах узбекского детского повествования, анализах генезиса и теоретических основах повествования были использованы в фундаментальном проекте OT-F1-100 «Теоретическое и практическое совершенствование социокультурной деятельности детей с ограниченными возможностями» в Ферганском

государственном университете на 2017-2020 годы (справка Министерства высшего и среднего специального образования № 89-03-4856 от 20 ноября 2020 г.). В результате оформилась вторая глава «Образ национального духа в узбекском детском повествовании» учебного пособия «Воспитание современного гармонично развитого человека - необходимость данного периода»;

данные о многообразии образов и интерпретаций детских сказок, важная роль стиля писателя в развитии экспрессии были использованы в фундаментальном проекте «Разработка методов и методологии формирования народной языковой культуры» OT-F1-18 на 2017-2020 гг. в Андижанском государственном университете для описания специфики общения в изучении влияния социальных, культурных, национальных факторов на коммуникативный процесс, для определения структурных проявлений и основ детской речи, для формирования взглядов на этимологию слов, употребляемых в детской речи. (Министерство высшего и среднего специального образования 20 ноября 2020 г., справочный номер 89-03-4856). В результате специфика использования детской речи в различных дискурсах позволила изучить различия в речи взрослых. Освещены аспекты поднятия научно-практического анализа социальных и возрастных слоев языка на новый уровень;

научная точка зрения и выводы проблем стилевых и жанровых особенностей узбекского детского повествования, образа национальной психики, интерпретации периода и героя, особенностей построения сюжета, стилистико-композиционных, художественных особенностей были использованы в рамках программ «Вечное окружение», «Ценность», а также при подготовке сценария радиопрограммы «Духовность - зеркало души» (справка Ферганской областной телерадиокомпании от 2 ноября, 2020 № 12-01 / 107). В результате содержание материалов, подготовленных для этих теле- и радиопередач, было улучшено, духовно обогащено, и его популярность возросла.

Структура и объём диссертации. Диссертация состоит из введения, трёх основных глав, заключения, списка использованной литературы и приложений. Общий объём диссертации составляет 143 страниц.

ЭЪЛОН ҚИЛИНГАН ИШЛАР РЎЙХАТИ
СПИСОК ОПУБЛИКОВАННЫХ РАБОТ
LIST OF PUBLISHED WORKS

I бўлим (I часть; I part)

1. Абобакирова О. Ўзбек болалар ҳикоячилигининг услубий хусусиятлари // FarDU. Ilmiy xabarlar – Научный вестник. ФерГУ. – Фарғона, 2019. –№ 1. – Б.77-80. [10.00.00 № 20].

2. Абобакирова О. Анвар Обиджон ҳикояларида миллий руҳият тасвири // Ўзбек тили ва адабиёти. –Тошкент, 2020. –№ 4. –Б.94-97. [10.00.00 № 14].

3. Abobakirova O. O'zbek bolalar hikoyalarining janr xususiyatlari // Til va adabiyot ta'limi. –Toshkent, 2020. –№ 7.– В.31-33.[10.00.00. № 9].

4. Абобакирова О. Ўзбек болалар ҳикоячилигининг бадиий хусусиятлари // FarDU. Ilmiy xabarlar – Научный вестник. ФерГУ. – Фарғона, 2020. –№ 6. – Б.83-91. [10.00.00 № 20].

5. Абобакирова О. Ўзбек болалар ҳикоячилигининг услубий-композицион хусусиятлари // Сўз санъати халқаро журнали. –Тошкент, 2020. –2-сон, 3-жилд. –Б.103-108. [10.00.00 № 31].

6. Abobakirova O. Interpretation of the period and heroes in Uzbek children's stories // Teoretičeskaâ i prikladnaâ nauka. International Scientific Journal ISJ Theoretical & Applied Science Philadelphia, USA issue 05, volume 85 published May 30, 2020. 05 (85) –P. 821-825.(ISRA 4,971 №22).

7. Абобакирова О. Латиф Махмудов ҳикояларининг услубий-композицион хусусиятлари // Инновационное развитие науки и образования Международная научно-практическая конференция. Сборник научных публикаций. –Павлодар, Казахстан. –2020, июль. –С.213-215.

8. Абобакирова О. Анвар Обиджон ижодида фольклор намуналари // “Буюк ипак йўлида фольклор санъатининг ривожланиш жараёни” мавзусидаги халқаро илмий-ижодий анжумани материаллари (Марғилон шаҳри, 2019 йил 11-13 июль). –Фарғона, 2019. –Б.224-226.

9. Abobakirova O. Maktabgacha yoshdagi bolalarga kitobxonlik madaniyatini shakillantirish // Professor Oysha Xasanboyeva “Maktabgacha ta'lim fidoyisi va oilashunos” mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy talabalar anjumani materiallari. – Toshkent. –2020 yil, 2 mart. –В.102-103.

10. Абобакирова О. Анвар Обиджон ҳикояларида болалар мотиви // “Мақтабгача таълим тараққиётининг долзарб масалалари”. Республика илмий-амалий анжумани материаллари. –Фарғона, 2019. –Б.118-120.

II бўлим (II часть; II part)

11. Абобакирова О. Жанровые особенности узбекских детских рассказов (на примере творчества Латиф Махмудова) // Проблемы современной науки и образования. – Москва, 2020. –1(146). –С.84-87.

12. Abobakirova O. Kichkintoylarning katta yozuvchisi // Maktabgacha ta'lim. –Toshkent, 2019. –Avgust. –08(285)-son. – В.2.

13. Абобакирова О. Латиф Маҳмудов ҳикояларининг эстетик-тарбиявий аҳамияти // Мактабгача ва бошланғич таълимнинг долзарб масалалари: муаммо, ечимлар ва ривожланиш истиқболлари. Халқаро-илмий амалий анжуман. – Фарғона, 2020. – 11 июнь. – Б.323-325.

14. Абобакирова О. Анвар Обиджон ҳикояларининг ўзига хос хусусиятлари // Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон халқ шоири Эркин Воҳидов ижодига бағишланган халқаро илмий-амалий анжуман материаллари. – Фарғона, 2018. – Б.450-452.

15. Абобакирова О. Носир Фозилов ҳикоячилигида давр ва қаҳрамон талқини // “Хорижий тилларни ўқитишнинг долзарб муаммолари” мавзусидаги халқаро илмий-амалий анжумани материаллари. – Фарғона, 2019. – Б.260-262.

16. Abobakirova O. Latif Mahmudov hikoyalarining estetik-tarbiyaviy ahamiyati // Professor Oysha Xasanboyeva “Maktabgacha ta’lim fidoyisi va oilashunos” mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy talabalar anjumani materiallari. – Toshkent. – 2020 yil, 2 mart. – B.150-151.

17. Абобакирова О. Анвар Обиджон ҳикояларининг мактабгача ёшидаги болалар адабиётидаги ўзига хос хусусиятлари // “Мактабгача таълимда оила, мактаб ва ОТМ ҳамкорлиги: муаммо ва ечимлари” мавзусидаги республика илмий-амалий анжуман материаллари. – Қўқон. – 2020 йил, 26 июнь. – Б.268-270.

18. Абобакирова О. Анвар Обиджоннинг болаларга аталга ҳикояларида ҳайвон, парранда ва ҳашаротлар образи // “Yoshlarning innavasion faoliyatini oshirish, ma’naviyatini yuksaltirish va ilm-fan sohasidagi yutuqlari” mavzusidagi Respublika ko’p tarmoqli, ilmiy-onlayin konferensiya. – III son. – 31 avgust, 2020 yil. – B.185-188.

19. Абобакирова О. Носир Фозилов ҳикояларининг услубий-композицион хусусиятлари // “Глобал ахборот муҳитида миллий, маънавий ва диний қарашлар тизимини шакллантириш ҳамда реабилитация қилишнинг долзарб муаммолари” мавзусидаги республика онлайн илмий-амалий конференция материаллари. – 2020 йил, 10 июнь. – Б.1285-1290.

20. Абобакирова О. А. Обиджон ижоди орқали мактабгача ёшдаги болаларда китобхонлик маданиятини шакллантириш // “Мактабгача таълим тизимида кадрлар тайёрлаш: инновациялар ва илғор хорижий тажриба” мавзусидаги Республика илмий-амалий семинар материаллари. – Тошкент, 2019. – Б.9-12.

Автореферат Фарғона давлат университети «FarDU. Ilmiy xabarlar – Scientific journal of the Fergana State University» журнали тахририятда тахрирдан ўтказилди.

Босишга рухсат этилди: 2021 й. Нашриёт босма табағи –3,75.

Шартли босма табағи –1,875. Бичими 84x108 1/16.

Адади 100.

«Poligraf Super Servis» МЧЖ

150114, Фарғона вилояти, Фарғона шаҳар, Авиасозлар кўчаси 2-уй.

